

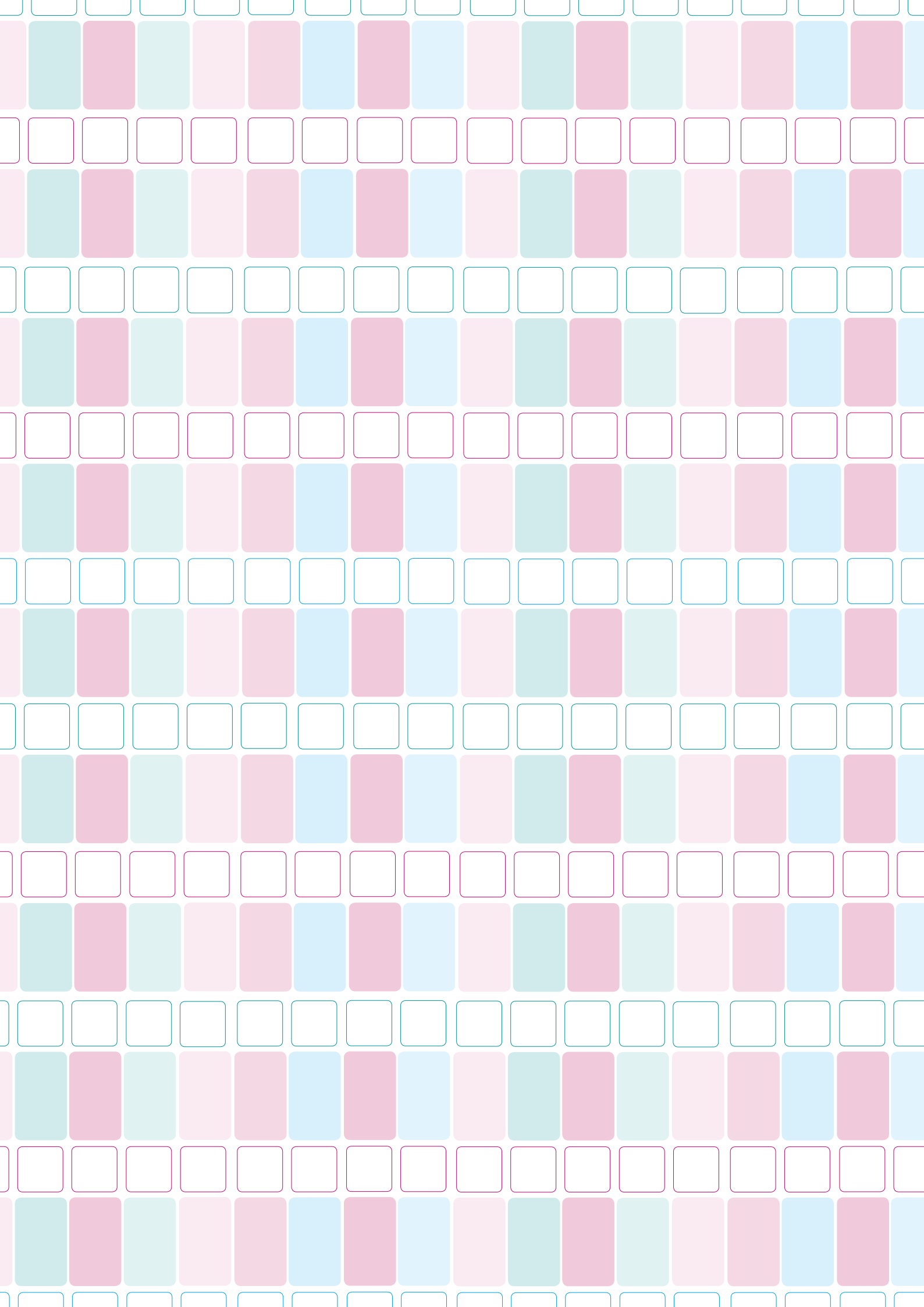
Ekologiska Lantbrukarnas

Marknads- rapport 2021

PROGNOSER för 2021 och 2022

Med fördjupning om spannmål,
mjölk och nötkött.

Ekobondens marknad:

Prognoser och analyser 2021

Denna rapport har tagits fram inom ramen för *Ekobondens Marknad*, en verksamhetsgren inom Ekologiska Lantbrukarna. Under 2018 till 2020 har arbetet stöd från Jordbruksverkets medel som delas ut för att regeringens inriktningsmål för ekologisk produktion ska uppnås.

Förutom rapporter av det här slaget utvecklas också *prisgallupar* där ekobönder anonymt delar med sig av sina uppnådda priser för olika produkter på marknaden. Resultaten presenteras som genomsnitt och ger en trygghet och vägledning vid förhandlingar mellan köpare och säljare. Ekologiska Lantbrukarna driver också appen Ekoförmedlingen vars syfte bland annat är att underlätta ekolantbrukarnas mellangårdshandel.

En del av Ekologiska Lantbrukarnas marknadsarbete är också att profilera den svenska ekologiska maten. Det sker i samarbete med ett parallellt projekt lett av Organic Sweden, som i bred samverkan med marknadsaktörer utvecklar kampanjmånaden för ekomat; EKO-september.

Denna marknadsrapport har skrivits av lantbruksökonom *Lars Jonasson* och lantbruksjournalisten och konsulten *Niclas Åkeson*. Författarna ansvarar ensamma för innehållet i rapporten.

Sammanfattning	4
1. Den svenska ekomarknaden	5
1.1 Trög marknad för svenska ekoprodukter	5
1.2 Den ekologiskt brukade arealen vänder neråt	8
1.3 Utbudet av ekologiska vegetabilier minskar 2021	10
1.4 Varierande utveckling för svensk ekologisk djurhållning	11
1.5 Marknaden för ekofoder	16
1.6 Utbud och efterfrågan går i otakt	20
2. Fördjupning spannmål	21
2.1 Den tyska marknaden just nu	24
2.2 Framtidsutsikter för priset på ekologiskt spannmål	25
3. Fördjupning mjölk	27
3.1 En internationell utblick	29
4. Fördjupning nötkött	
4.1 Ekologiskt nötkött – en fördjupning	34
4.2 Marknaden för svenskt ekologiskt nötkött	34

Prognosen: Den svenska ekoarealen kommer att minska

Fram till 2022 beräknas den jordbruksareal som odlas med ekologiska metoder i Sverige att minska med 35 000 hektar. Därmed kommer andelen ekologiskt brukad areal av all svensk jordbruksmark att sjunka från 2019 års nivå på 20,4 procent till 19,2 procent år 2022, en nedgång med 5,7 procent.

Prognosen grundar sig dels i att det just nu är lågkonjunktur i stora delar av det svenska ekologiska lantbruket, vilket yttrar sig som låga priser på bland annat ekologisk mjölk, ekologiskt nötkött och ekologisk spannmål. Vi befinner oss därtill i ett skifte mellan två jordbrukspolitiska programperioder. Det innebär att det är oklart hur villkoren vad avser bland annat miljöersättningsarna för ekologisk produktion kommer att se ut de närmaste åren.

Kombinationen av dessa två förhållanden gör intresset för att ställa om till ekologisk produktion just nu är litet. Areal i omställning minskade redan 2019 och nu visar preliminära uppgifter från Jordbruksverket att det är ännu mindre areal i omställning i 2020 års SAM-ansökningar.

Försäljningsvärdet av ekologiska mejeriprodukter i den svenska dagligvaruhandeln har minskat markant de senaste två åren, samtidigt som det ökat för konventionella mejeriprodukter. Nedgången började 2018, ungefär samtidigt som produktionen av ekomjölk i Sverige inom loppet av några år hade ökat med cirka 20 procent. Ökningen var ett svar på den tidigare upplevda bristen på ekologisk mjölkkråvara. Kombinationen av ökad produktion och minskad försäljning har orsakat ett överskott av ekologisk mjölk i Sverige vilket bidragit till en sänkt merbetalning för den ekologiska mjölken.

Också den ekologiska spannmålen möter låga priser i år. Det är delvis också en effekt av ett nationellt överskott som har uppstått som en följd av ett stort intresse av att ställa om till ekologisk odling. Men här förklaras de låga priserna snarare av ett

överskott i Europa och globalt. Enligt prognosen i den här rapporten kommer Sverige att vara en nettoexportör av ekologisk spannmål under överskådlig tid och därför kommer exportpriserna ha stor betydelse för vad den svenska ekobonden får betalt.

”Försäljningen av ekologisk mat fortsätter att öka globalt och även i Sverige. På den svenska marknaden utvecklas däremot de ekologiska mejeriprodukterna och det ekologiska nötköttet sämre än andra ekologiska produkter.”

I tre fördjupande kapitler i slutet av rapporten diskuteras marknadsläget för mjölk, nötkött och spannmål var för sig. Försäljningen av ekologisk mat fortsätter att öka globalt och även i Sverige. På den svenska marknaden utvecklas däremot de ekologiska mejeriprodukterna och det ekologiska nötköttet sämre än andra ekologiska produkter. Marknadsandelen för dessa är väsentligt lägre än för andra kategorier av ekologisk mat.

Ett gemensamt drag är att ekologiska produkter som inte kan produceras i Sverige, till exempel kaffe, frukt, fisk och kakao har en väsentligt högre andel eko av försäljningen än mjölk, ost och kött.

Vid en jämförelse mellan Sverige, Tyskland och Storbritannien visar det sig också att det svenska priset för ekomjölk över en längre tid har legat väsentligt lägre än i de andra två länderna. Också merpriset i förhållande till konventionell mjölk är väsentligt lägre i Sverige än i Tyskland och Storbritannien. ●

Den svenska ekomarknaden

Kapitel 1.1 Trög marknad för svenska ekoprodukter.

De senaste åren har det gått trögt på den svenska ekomarknaden. Det ska dock sättas i relation till att det innan dess var några år med rekordsnabb tillväxt. Räknat sedan 2004 har försäljningen av ekologiska livsmedel nästan fyrdubblats. Uppgiften avser försäljning i butik av livsmedel där råvaran kan produceras i Sverige. Motsvarande konventionella produkter enbart har ökat 75 procent under samma tid.

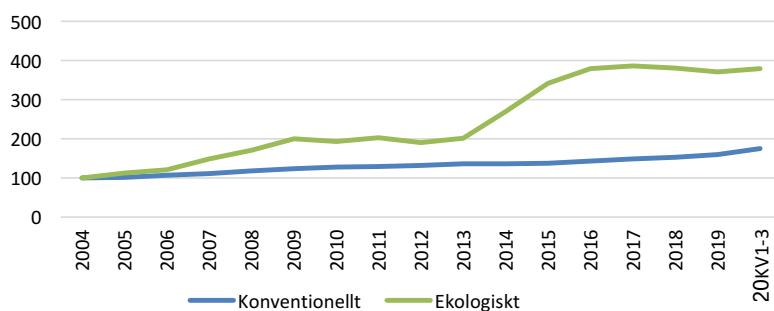
För några år sedan gick det inte att få fram tillräckligt mycket ekologiska jordbruksråvaror. Nu är det svårt att sälja det som produceras. Denna typ av svängningar är ständigt återkommande. Vid underskott hämmas produktutveckling och marknadsföring eftersom det ändå inte finns mer att sälja. Då stannar marknaden av. Samtidigt tenderar produktionen att öka vilket medför överskott som gör att

priset sjunker. Lägre lönsamhet för producenterna innebär att färre ställer om och att produktionen minskar några år framöver. Det skapar nya underskott när marknaden tar fart. Svängningarna finns på alla marknader men de blir extra långa och tydliga för den ekologiska produktionen eftersom det är en ställtid på två till tre år innan nya produkter kan nå marknaden.

Läget är i dag mycket lik situationen 2013.

Marknaden hade stått still i flera år och priserna var pressade. 2014 vände allt. Efter ett idogt arbete från branschen och miljörörelsen kom en rekordsnabb ökning av försäljningen av svenska ekologiska livsmedel. Efter ett par år uppstod brist på marknaden. Produktionen kunde inte svara upp mot den snabbt ökade efterfrågan. Försäljningen toppade 2017.

Försäljning i butik av livsmedel som kan produceras i Sverige (Index 2004 = 100)

FIGUR 1. Försäljningen av ekologiska livsmedel med möjlig svensk råvara har ökat snabbare än för motsvarande konventionella livsmedel. Utvecklingen har dock gått stegvis och de senaste åren har utvecklingen varit svag. I diagrammet ingår mejeriprodukter, kött, ägg och spannmålsprodukter. Grönsaker ingår inte på grund av brist på data. Källa: För åren 2004 till 2016 SCB, för 2017 till 2020 Nielsen.

Den svenska ekomarknaden

Därefter har försäljningen i butik sjunkit för sådana ekologiska livsmedel som kan produceras i Sverige. När det inte gick att få fram tillräckligt mycket svenska ekologiska råvaror riktades intresset mot andra produkter. Den brist som uppstod när marknaden tog fart 2014 är alltså grunden till att marknaden är trög nu när volymerna har kommit fram.

I år har försäljningen i butik vänt svagt uppåt. Under de tre första kvartalen 2020 har försäljningsvärdet för möjliga svenska ekoprodukter ökat med 2,4 procent. Ökningen är dock mycket svårtolkad. Corona-pandemin har medfört ett förändrat köpbeteende. Det har varit en kraftig tillväxt för dagligvaruhandeln men det har varit på bekostnad av försäljningen via restauranger. Försäljningen av motsvarande konventionella livsmedel har ökat med 8,8 procent. Trots ökad försäljning har alltså ekoprodukterna fortsatt att tappa marknadsandelar vid försäljning i butik 2020.

Samtidigt som det har gått trögt för de svenska ekologiska livsmedlen har andra ekologiska livsmedel tagit marknadsandelar. Data från SCB visar att den totala försäljningen av ekologiska livsmedel i butik har fortsatt att öka även efter 2017. Fisk, kaffe, te, kakao, sötsaker, glass, läsk, juice och andra alkoholfria drycker är några exempel på produkter där ekologiskt både har ökat i försäljningsvärde och i marknadsandel gentemot konventionellt. Generellt har de ekoprodukter som kan produceras i Sverige haft en svagare utveckling än övriga. 2004 var 62 procent av ekoförsäljningen produkter med möjlig svensk råvara. Nu är andelen nere på 27 procent.

Ibland bortförklarar skillnaden i utveckling av att de svenska ekoråvarorna till stor del är mjölk och kött och att konsumtionen har förskjutits från dessa produkter till mer vegetabiliskt. Det stämmer i och för sig men det förklarar bara en liten del av skillnaden. Huvudförklaringen ligger i att ekoprodukterna har haft en svag utveckling i förhållande till de konventionella inom de varugrupper som kan ha svensk råvara.

2004 var mejeridisken dragloket på ekomarknaden med 4,3 procent ekologiskt. Nu har ekoandelen ökat

till strax över 8 procent. Samtidigt har ekoandelen ökat till 22 procent för fisk, till 18 procent för frukt, till 11 procent för grönsaker och till 14 procent för kaffe och te. Observera då att huvuddelen av den ekologiska frukten och de ekologiska grönsakerna är importerade. Kött och spannmålsprodukter, som till stor del bygger på svensk råvara, har knappt haft någon ökning alls. Kött har gått från 1,5 procent eko 2004 till 2,4 procent 2019. Spannmålsprodukterna har gått från 1,8 procent till 3,0 procent.

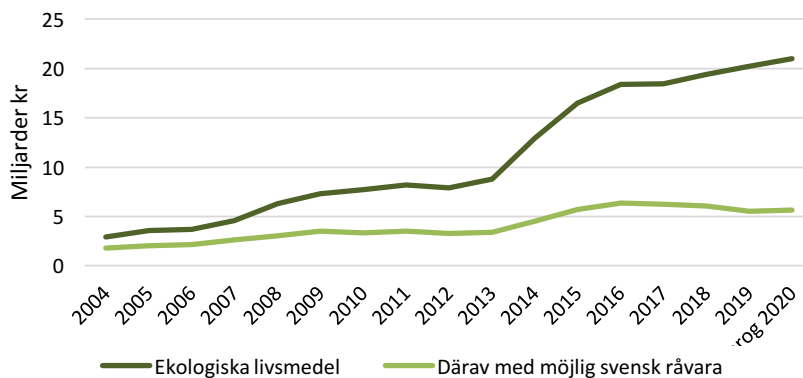
Det finns inget enkelt svar på varför utvecklingen är sådan. En orsak kan vara att de svenska aktörerna har varit dåliga på att produktutveckla och marknadsföra de svenska ekoprodukterna, en annan kan vara att det har varit lättare att få tag i importerad ekomat än ekomat med svenska råvaror, en tredje kan vara att de konsumenter som föredrar ekologiskt också i högre grad har övergått från animalier till mer vegetabilisk kost, en fjärde kan vara att konsumenterna har högre förtroende för svensk konventionell produktion än för utländsk och att de därför ser ett mindre behov av att köpa ekologiskt när det gäller svenska livsmedel än importerade.

Oavsett orsak är det viktigt att vara medveten om stagnationen på marknaden för ekologiska livsmedel med möjlig svensk råvara inte är ett generellt ointresse för ekologisk mat. Det är snarare ett problem som är specifikt just för de svenska ekologiska produkterna på den svenska marknaden.

”Oavsett orsak är det viktigt att vara medveten om att stagnationen på marknaden för ekologiska livsmedel med möjlig svensk råvara inte är ett generellt ointresse för ekologisk mat. Det är snarare ett problem som är specifikt just för de svenska ekologiska produkterna på den svenska marknaden.”

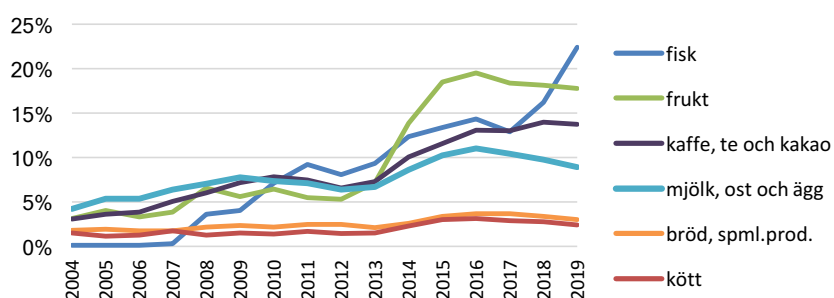
Den svenska ekomarknaden

Försäljning i butik av ekologiska livsmedel

FIGUR 2. Andra ekologiska livsmedel har haft snabbare tillväxt än de med möjlig svensk råvara. Tillväxten har varit störst för frukt, grönsaker, fisk, kaffe, te, sötsaker, glass och alkoholfria drycker. Källor: För åren 2004 till 2019 SCB, prognosen 2020 bygger på data från Nielsen.

Andelen ekologiskt av försäljningsvärdet för några produktgrupper

FIGUR 3. Mejeriprodukterna hade hög ekoandel för tio till femton år sedan. Nu är det fisk, frukt, kaffe te och kakao som har högst ekoandel. Kött och spannmålsprodukter har mycket låg ekoandel. Källor: Bearbetade data från SCB.

Kapitel 1.2 Den ekologiskt brukade arealen vänder neråt.

Den ekologiskt brukade arealen har ökat i många år. 2019 brukades 614 000 hektar ekologiskt. Det var drygt 20 procent av den totala arealen. Nu indikerar den preliminära beräkningen för 2020 att den ekologiskt brukade arealen har minskat med 15 000 hektar. Minskningen är en kombination av att mindre areal har lagts i omställning och att mer har fallit bort.

De låga priserna på ekoprodukter är en förklaring till bortfallet. Bytet av programperiod för EU-ersättningarna är en annan. Många 5-års åtagande löpte ut 2019. Fram till dess var merparten av arealen bunden men 2020 var det tillåtet att hoppa av vilket innebär större avhopp än under löpande programperiod. Motsvarande effekt uppstod 2015 när den tidigare programperioden hade löpt ut. Osäkerheten är också högre för dem som funderar på att ställa om till ekologiskt eftersom de inte vet vilka ersättningar som kommer gälla i nästa programperiod.

"I år förklaras minskningen av ekologiskt brukad areal av att mindre areal ligger i omställning. Den omställda arealen ökade 2020. Prognosen för 2021 är att marken i omställning fortsätter att vara låg och att även den omställda arealen börjar minska. "

I år förklaras minskningen av ekologiskt brukad areal av att mindre areal ligger i omställning. Den omställda arealen ökade 2020. Prognosen för 2021 är att marken i omställning fortsätter att vara låg och att även den omställda arealen börjar minska. Det är ovanligt lite ny areal som kommer in i systemet

eftersom det var få som påbörjade omställning 2019. Sannolikt är det dessutom mer areal än vanligt som faller bort. Huvuddelen av den areal där programperioden inte löpte ut 2019 har i stället löpt ut 2020. Åtagandena förlängs nu ett år i sänder.

Beslutet om att fortsätta med eko eller inte måste fattas inom kort. Det är fortsatt oklart hur det nya systemet blir och merpriserna för de ekologiska produkterna är låga. Det är också väldigt lite areal kvar som är bunden av 5-års kontrakt.

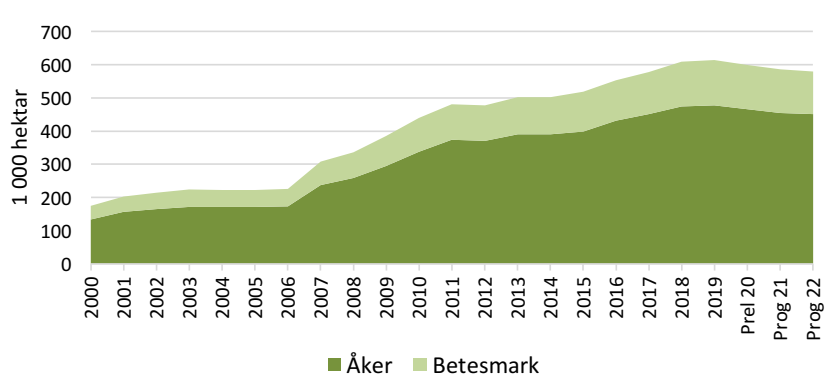
Blickar vi mot 2022 kommer ekoarealen troligen fortsätta att minska. Eftersom få valde att lägga mark i omställning 2020 är det ovanligt lite mark som kommer till som nyomställd. Den stora osäkerheten är hur mycket areal som faller bort. Om marknaden har vänt upp och reglerna för den nya programperioden är klara och gynnsamma kan bortfallet stanna på drygt en procent. Det är genomsnittet under löpande programperioder om det dessutom är tryck på marknaden. Är läget fortfarande oklart kan bortfallet ligga kring 5 procent. Den nivån har historiskt varit normal mellan programperioderna. Spannet blir allt från en mycket svag ökning av den omställda arealen till en minskning med över 20 000 hektar åker. Prognosen är att utfallet blir mitt emellan vilket är en minskning med 5 000 hektar omställd åker. Dessutom beräknas arealen omställd betesmark minska med några tusen hektar.

Risken finns att intresset för att ställa om areal fortsatt är lågt 2022. Den totala ekologiskt brukade arealen blir i såfall betydligt mindre än toppåret 2019. Prognosen är ett bortfall på 35 000 hektar men osäkerheten är stor. Det stora problemet om intresset för omställning är fortsatt lågt 2022 är dock att nästa produktionsökning inte kan komma förrän hösten 2025. Mark som läggs i omställning 2023 kan inte skördas med omställda grödor förrän dess.

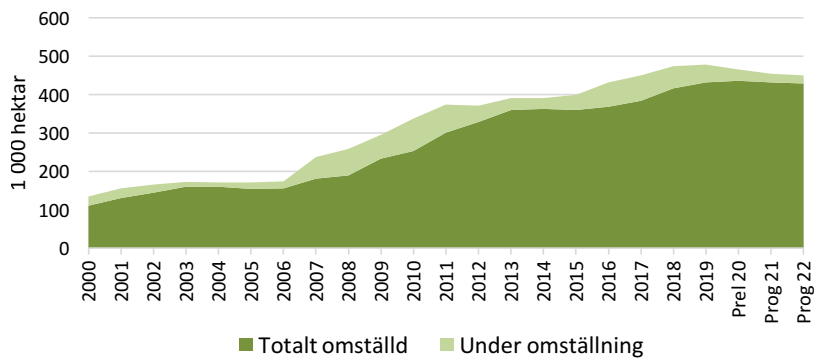
Den svenska ekomarknaden

Ekologiskt brukad areal i Sverige

FIGUR 4. Den ekologiskt brukade marken har minskat 2020. Prognosen är att minskningen fortsätter under 2021 och 2022. Nedgången 2020 beror på att mindre areal i omställning. 2021 beräknas även den omställda arealen minska.
Källor: Jordbruksverket respektive egna prognoser.

Ekologisk åkerareal i Sverige

FIGUR 5. Preliminära data från Jordbruksverkets stödregister indikerar att arealen åkermark som ligger i omställning har minskat kraftigt. Minskningen började redan 2019 vilket innebär att även den omställda arealen kan komma att minska 2021 och 2022. *Källor: Jordbruksverket respektive egna prognoser.*

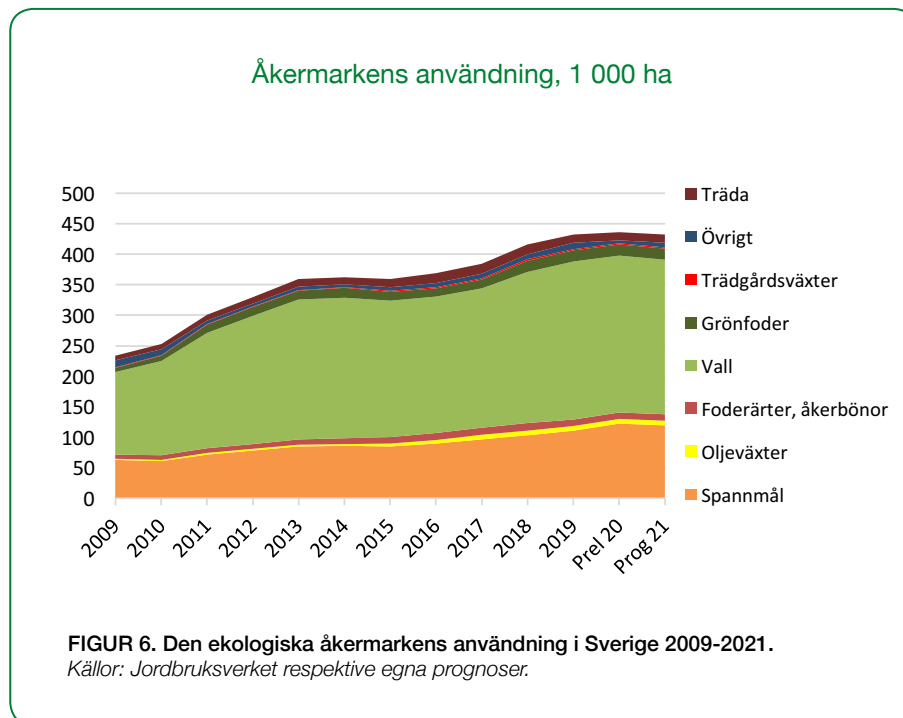
Kapitel 1.3 Utbudet av ekologiska vegetabilier minskar 2021.

Huvuddelen av den svenska ekologiskt odlade arealen används till foder. 2019 användes 65 procent av åkermarken till vall och grönfoder, 2 procent användes till proteinfoder (foderärt och åkerböna) och 26 användes till spannmål där huvuddelen går till foder. Bara 10 procent av arealen användes till grödor för humankonsumtion och drygt hälften av det var spannmål.

Den höga andelen fodergrödor gör att fördröjningen av marknadssignalerna blir längre för växtodlingen än för djurhållningen. Det är först när omfattningen av djurhållningen börjar ändras som behovet av foder påverkas och då är ställtiden minst två år innan det går att få fram mer certifierad volym. Vissa möjligheter att minska ställtiden finns dock genom att den som ökar djurhållningen sam-

tidigt kan påbörja omställningen av mark. Det finns även vissa möjligheter till handel med omställningsgrödor. Vid minskad volym är ställtiden kopplad till programperioderna för EU-stöden eftersom arealen binds i femåriga avtal.

En preliminär uppskattning av skörden 2020 pekar på den största skörden någonsin av ekologisk spannmål, närmare 440 000 ton. Det är 10 000 ton mer än 2019. Uppgiften avser skörd från omställd mark till skillnad från Jordbruksverkets officiella statistik som även räknar in skörd från mark under omställning. Skörden av oljevaxter och potatis verkar också vara den högsta någonsin. Ökningen 2020 beror på ökad areal. Hektarskördarna beräknas istället ha varit något lägre än 2019. Uppskattningen baseras på Jordbruksverkets preliminära

skördeuppskattningar för all odling, både konventionell och ekologisk.

Den tillgängliga skörden av vallfoder beräknas vara 670 000 ton ts. Det är 80 000 ton mindre än 2019. Minskningen hänger samman med att arealen vall minskat enligt preliminära data från Jordbruksverkets stödsystem. Mängden producerat grovfoder är beräknad efter lagringsförluster.

Prognosen för 2021 är att arealerna minskar för de flesta grödorna. Det innebär också att de totala skördarna blir lägre än i år om hektarskördarna blir

normala. Utvecklingen för enskilda grödor är mycket svår att prognostisera. Det finns redan en stor osäkerhet i de preliminära uppgifterna för 2020. Prognosen för hur stor areal som kommer odlas ekologiskt är säkrare eftersom det är två års ställtids medan marken ligger i omställning. Det är den som ligger bakom prognosen om att flertalet grödor minskar. I förlängningen innebär det att skördarna kan förväntas minska ytterligare några år eftersom den omställda arealen åker beräknas fortsätta att minska några år framöver.

Kapitel 1.4 Varierande utveckling för svensk ekologisk djurhållning.

Den vikande efterfrågan av ekologiska animalieprodukter har medfört lägre merpriser för många animalieprodukter. Utbudet ändras dock inte lika snabbt. Det är långa ställtider. Torråret 2018 sätter fortfarande ett kraftigare avtryck i produktionsnivåerna än marknadsläget.

Många slaktade ut avelsdjur vintern 2018/2019 för att få fodret att räcka. Som en följd av det fanns det färre ekologiska mjölkkor, färre ekologiska am- och dikor och färre ekologiska tackor sommaren 2019 än året innan. Det innebär i sin tur färre kalvar och färre lamm vilket påverkar mängden ekologiskt kött. Hur mycket av det minskade antalet moderdjur som berodde på torkan och hur mycket som beror på andra faktorer är svårt att avgöra. Det är därför större osäkerhet än normalt i beräkningen av utvecklingen i år och prognosen för nästa år.

Enligt Ekologiska Lantbrukarnas preliminära beräkning har antalet mjölkkor ökat med 1 600 djur under 2020. Beräkningen bygger på att invägningen av ekologisk mjölk har ökat med 3 procent fram till och med september. Även om avkastningen per

ko har fortsatt att öka innebär det fler mjölkande kor. I synnerhet eftersom ökningen främst har skett under sensommaren och början av hösten. Stämmer beräkningen är antalet mjölkkor i stort sett tillbaka till nivån före torkan 2018. Prognosen för 2021 indikerar ett oförändrat eller svagt ökande antal mjölkkor och att invägningen kan öka med en till två procent.

Blickar vi fram emot 2022 kan invägningen komma att vika nedåt. Orsaken är dagens låga merpris för mjölken och de höga merkostnaderna för ekologiskt foder. Ekologiska Lantbrukarnas prognos för utvecklingen av mjölkproduktionen bygger på prisutvecklingen för ekologisk mjölk och ekologisk fodersäd men det har historiskt visat sig vara två års fördröjning innan ändrad lönsamhet får genomslag i ändrad volym.

Produktionen av ekologiskt nötkött beräknas ha minskat under 2020. Det är till stor del en följd av utslaktningen 2019 som var en följs av torkan 2018. Utslaktningen innebär både högre volym 2019 och färre kalvar som kunde födas upp och slaktas 2020. Prognosen för 2021 är oförändrad volym slaktdjur

Den svenska ekomarknaden

men något ökande antal kor vilket kan innebära svagt ökande volym 2022.

Produktionen av gris ökade 2019. Preliminära data från jordbruksverkets stödansökningar indikerar att ökningen har fortsatt 2020 om än i långsammare takt. Prognosen för 2021 är en fortsatt svag ökning.

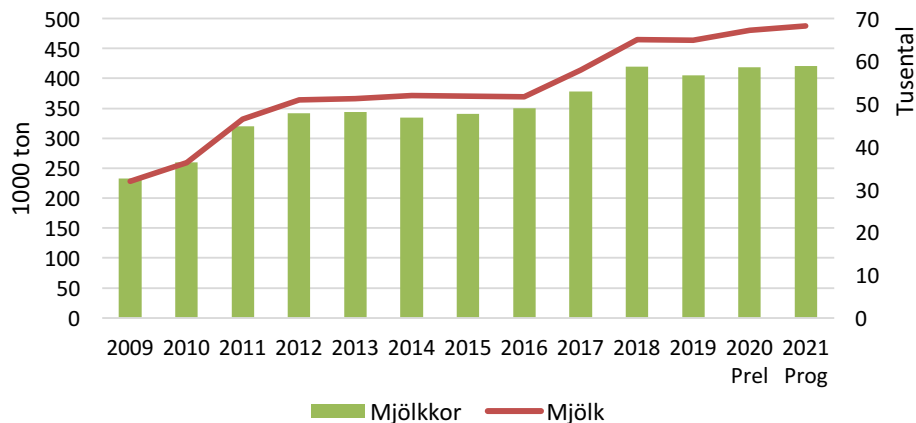
När det gäller ekologisk kyckling har det tidigare varit problem med avsättningen. Produktionen minskades därför kraftigt 2018. Sedan dess har försäljningen av färsk ekologisk kyckling gått stadigt uppåt enligt data från Nielsen. Produktionen ökade också 2019. Enligt preliminära data från jordbruksverkets stödansökningar har ökningen har fortsatt 2020. Prognosen för 2021 är en fortsatt svag ökning.

Försäljningen av ekologiskt lammkött har rasat. Enligt data från Nielsen är volymen som säljs i butik numera nära noll. Sannolikt säljs merparten av det ekologiska lammköttet istället direkt till kund via

gårdsbutiker, REKO-ringar med mera. Produktionen minskade också kraftigt 2019. Det kan till stor del vara en följd av brist på foder efter torkan 2018. Minskningen har dock fortsatt i år enligt Jordbruksverkets stödansökningar. Eftersom det inte finns något som tyder på att utvecklingen är på väg att vända blir prognosen för 2021 en fortsatt nedgång.

Äggen har haft en svag utveckling de senaste åren. Volymen har stått still eller till och med minskat. De producenter som slutat har ofta ersatts med nya. Det i väntan på att efterfrågan ska öka så att hela volymen kan avsättas på den svenska marknaden utan att priserna faller. Preliminära data från Jordbruksverkets stödansökningar indikerar att antalet höns minskade med 3 procent 2020. Antalet höns i omställning har däremot ökat och det indikerar att produktionen kan komma att öka något 2021.

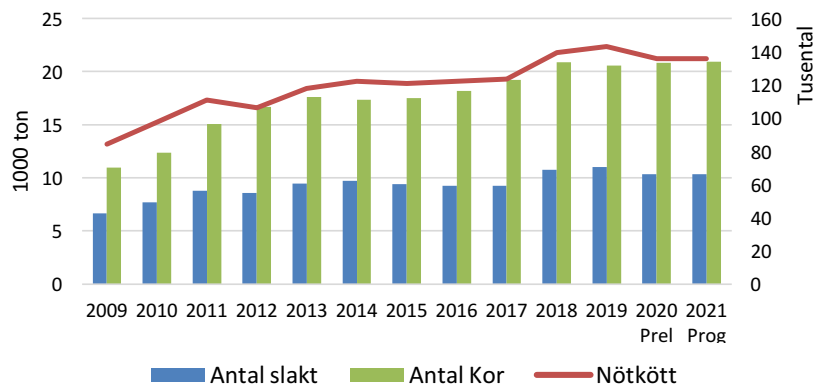
Produktion av ekologisk mjölk och antal djur

FIGUR 7. Antalet mjölkkor minskade 2019 som en följd av torkan 2018. I år verkar antalet vara tillbaka på samma nivå som före torkan. Någon större förändring av antalet mjölkkor förväntas inte till 2021. Volymen ekomjök minskade svagt 2019 men beräknas öka 3 procent 2020. Prognosen för 2021 är en ökning med 1,5 procent vilket främst sker genom ökad produktion per ko och år. Källor: Jordbruksverket respektive egna prognoser.

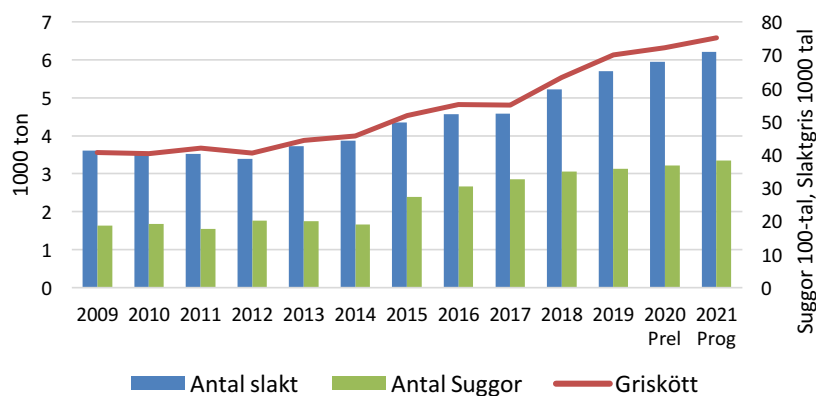
Den svenska ekomarknaden

Produktion av ekologiskt kyckling och antal djur

FIGUR 8. Det sammanlagda antalet ekologiska kor (mjölkcor och köttaskor) minskade 2019 som en följd av torkan 2018. En stor del av bortfallet har återtagits i år. Prognosen för 2021 är en svag ökning. Antalet djur som slaktas som ekologiska verkar dock minska. Slakten är låg i förhållande till antalet ekologiska kor eftersom lönsamheten i att föda upp de ekologiska kalvarna som ekologiska är låg. Källor: Jordbruksverket respektive egna prognoser.

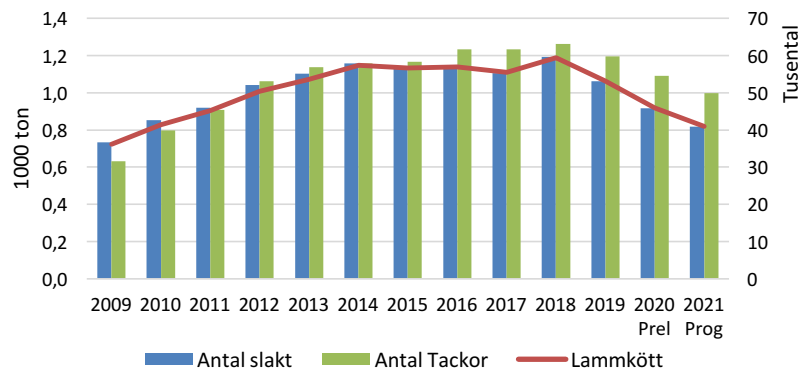
Produktion av ekologiskt griskött och antal djur

FIGUR 9. Antalet ekologiska suggor ökade 2019. Enligt preliminära data från Jordbruksverkets stödansökningar har antalet ökat även i år. Prognosen för 2021 är en fortsatt svag ökning. Produktionen av ekologiskt certifierat griskött förväntas i stort följa antalet ekologiska suggor. Källor: Jordbruksverket respektive egna prognoser.

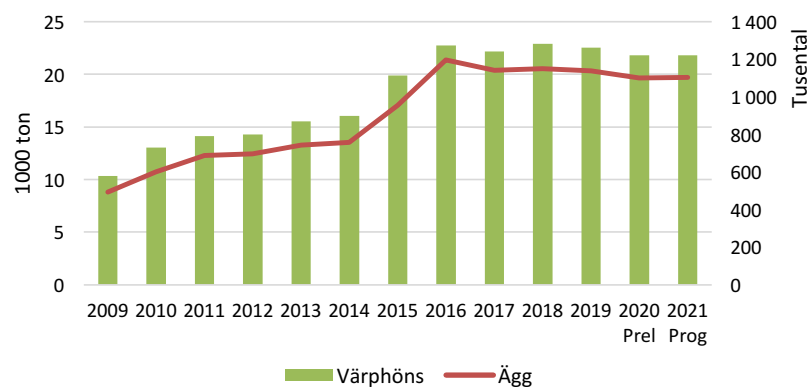
Den svenska ekomarknaden

Produktion av ekologiskt lammkött och antal djur

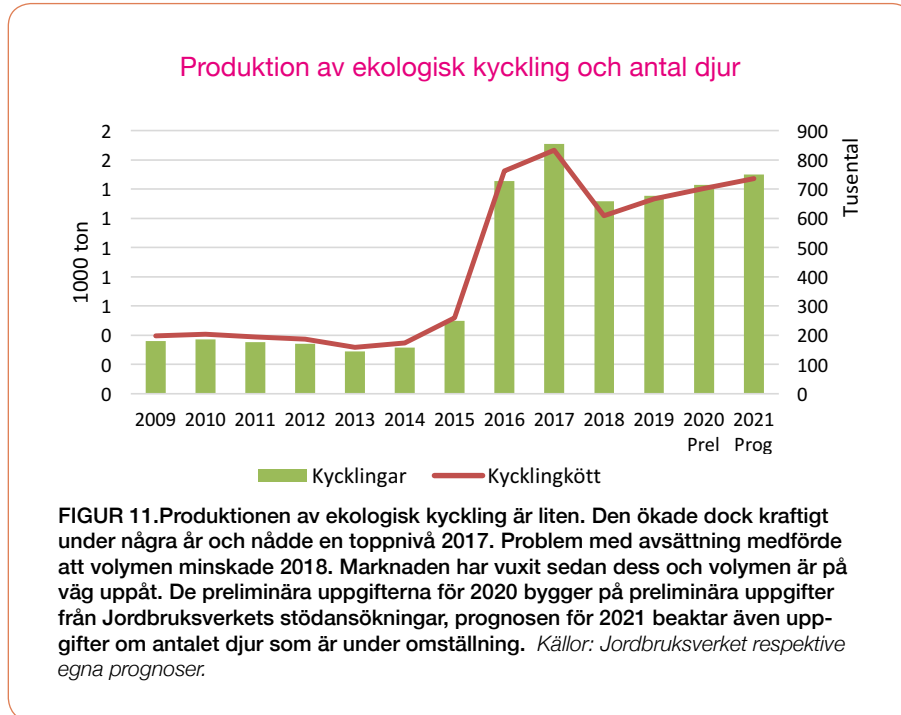
FIGUR 10. Antalet ekologiska tackor minskade 2019. Minskningen har fortsatt i år enligt preliminära data från Jordbruksverkets stödansökningar. Prognosen för 2021 är en fortsatt minskning. Produktionen av ekologiskt certifierat lammkött förväntas i stort följa antalet ekologiska tackor. 2019 berodde minskningen på torkan 2018 men den fortsatta nedgången hänger samman med att merpriset inte täcker merkostnaden för ekologiskt foder. Källor: Jordbruksverket respektive egna prognoser.

Produktion av ekologiska ägg

FIGUR 11. Produktionen av ekologiska ägg nådde en toppnivå 2016 men har sedan planat ut. Under 2020 beräknas produktionen ha minskat med 3 procent men prognosen för 2021 är att volymen går svagt upp igen. De preliminära uppgifterna för 2020 bygger på preliminära uppgifter från Jordbruksverkets stödansökningar, prognosen för 2021 beaktar även uppgifter om antalet djur som är under omställning. Källor: Jordbruksverket respektive egna prognoser.

Den svenska ekomarknaden

Kapitel 1.5 Marknaden för ekofoder.

Ett viktigt mått att ha koll på för att bedöma den svenska marknaden för spannmål och proteingrödor är balansen mellan den odlade ekoarealen och antalet ekologiska djur. De år då det uppstår underskott på ekologisk spannmål och ekologiska proteingrödor påverkar det priset uppåt och omvänt. För prisbildningen har dock utbud och efterfrågan på de globala marknaderna numera stor inverkan. Därför är det inte givet att ett år med god tillgång till ekogrödor i

Sverige ger låga priser, bara att de vid samma förutsättningar blir lägre än om tillgången varit knapp.

Mellan Sverige och omvärlden finns alltid en transportkostnad som tillkommer eller måste dras ifrån beroende på i vilken riktning produkterna fraktas.

Tillgängliga volymer lokalt eller regionalt påverkar också möjligheten att göra mellangårdsaffärer med spannmål och proteingrödor som åkerböna och

2021	SPANNMÅL	ÅKERBÖNA/ ÄRT	RAPS	GROVFODER
Mjölkkor	100 009	27 208	18 119	229 432
Amkor, dikor	13 521	0	0	150 232
Ungdjur	45 736	1 379	296	227 774
Tackor	4 539	530	1 920	22 443
Suggor	6 244	1 713	548	1 149
Slaktgris	12 752	4 308	2 105	1 773
Värphöns	45 326	0	8 774	0
Slaktkyckling	787	1 401	757	0
Övriga djur				240
Humankonsumtion	64 629			
Summa	293 542	36 539	32 520	633 044
Väntad skörd	397 840	26 866	13 177	679 404

TABELL 1. Tabellen visar det prognosticerade behovet av olika grödor till de ekologiska djuren, inklusive människan 2021. Behovet kan ställas mot den prognostiserade skörden. (ton)

Den svenska ekomarknaden

ärt. För säsongen 2020/21 tyder mycket på att det finns god tillgång till ekologisk foderspannmål men att det är brist på proteinfoder.

När det gäller spannmål beräknas det vara ett exportbehov på 150 000 ton från skörden 2020. Aldrig tidigare har så mycket exporterats och det sätter press på marknaden. Uteblir exporten är alternativet att spannmålen används i konventionell produktion utan merpris.

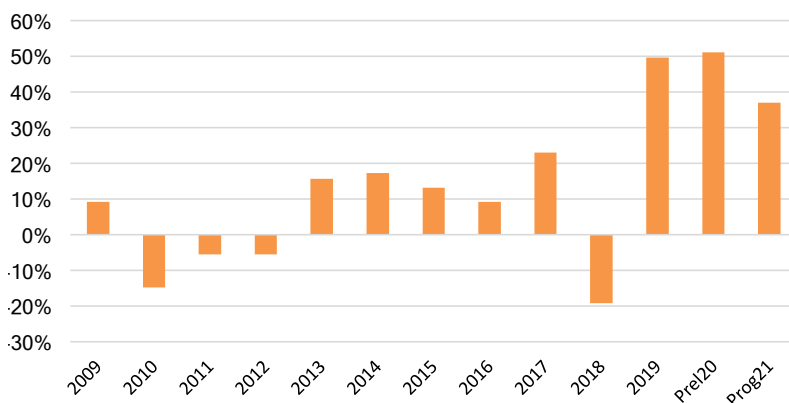
Prognosen för nästa år är att skörden blir lägre och att exportbehovet minskar till 110 000 ton. Även då kommer priserna på exportmarknaderna vara helt avgörande för det svenska priset. Sannolikt kommer normalläget vara att Sverige har en betydande export av spannmål under många år framöver. Då blir det utvecklingen på exportmarknaderna som av gör det svenska priset. Uteblir exporten så uteblir merpriset.

Det omvända gäller proteinfodergrödorna och rapskakan. Där beräknas en tredjedel av behovet täckas med import säsongen 2020/21. Det är därför priset på importfoder som styr priset i Sverige. Här kan man inte heller tala om merpris. Alternativet att använda konventionellt foder finns inte.

Prognosen för 2021 är att importbehovet är fortsatt stort. Beroendet av importerat proteinfoder är inte bara en prisfråga det innebär också en risk ifall att importen störs. Det visade sig inte minst under våren 2020 när Corona-pandemin störde importen från Kina. Det kan också komma en reaktion på marknaden om konsumenterna har förväntat sig något annat av de ekologiska produkterna än att de produceras med importerat foder.

Balansen för grovfoder är extra intressant. Det är en produkt som är dyr att transportera och därför med fördel produceras lokalt. Sett över tiden har det varit fler år med överskott än med underskott.

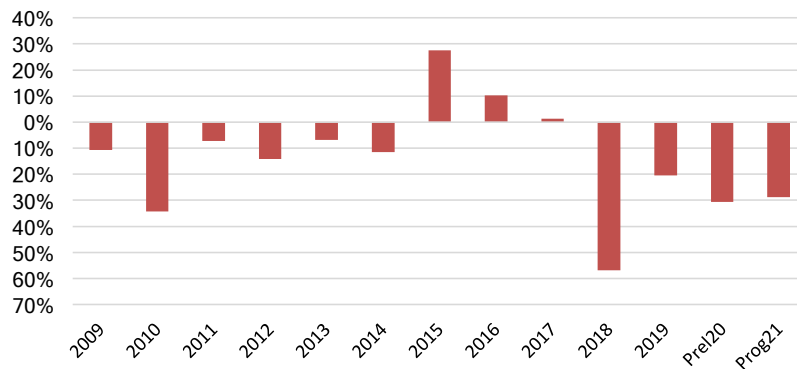
Spannmål, balans på den svenska ekomarknaden

FIGUR 14. Sverige har de senaste åren haft betydande export av ekologisk spannmål. Torråret 2018 var ett undantag. Den preliminära beräkningen för 2020 är att vi har 50 procent mer ekologisk spannmål än vi förbrukar inom Sverige. Det betyder ett behov av att exportera upp emot 150 000 ton. Prognosen för 2021 är att vi även då kommer att ha betydande mängder spannmål att exportera. Priserna för exporten kommer därmed vara styrande för priserna på den svenska marknaden.

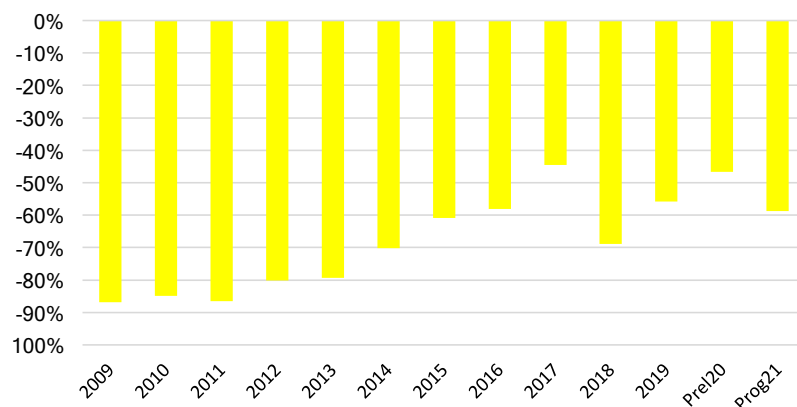
Den svenska ekomarknaden

Åkerböna och foderärt, balans på svenska ekomarknaden

FIGUR 15. Balansen mellan produktionen och förbrukningen av ekologisk åkerböna och foderärt var relativt god fram till 2018. Då uteblev skörden nästan till följd av torkan. Underskotten 2019 och 2020 beror däremot på en kombination av minskad areal och ökat behov till djuren. Den misslyckade skörden 2018 kan vara en orsak till att arealen har minskat.

Oljeväxter, balans på svenska ekomarknaden

FIGUR 16. Behovet av raps är enbart räknat på restprodukten rapskaka. Den beräkningen visar att det ur foderförsörjningssynpunkt vore en fördel med en fortsatt ökad odling av ekologisk raps i Sverige. Marknadsbalansen för huvudprodukten, rapsolja, har inte beräknats. Priset är dock högt så marknaden verkar vara god.

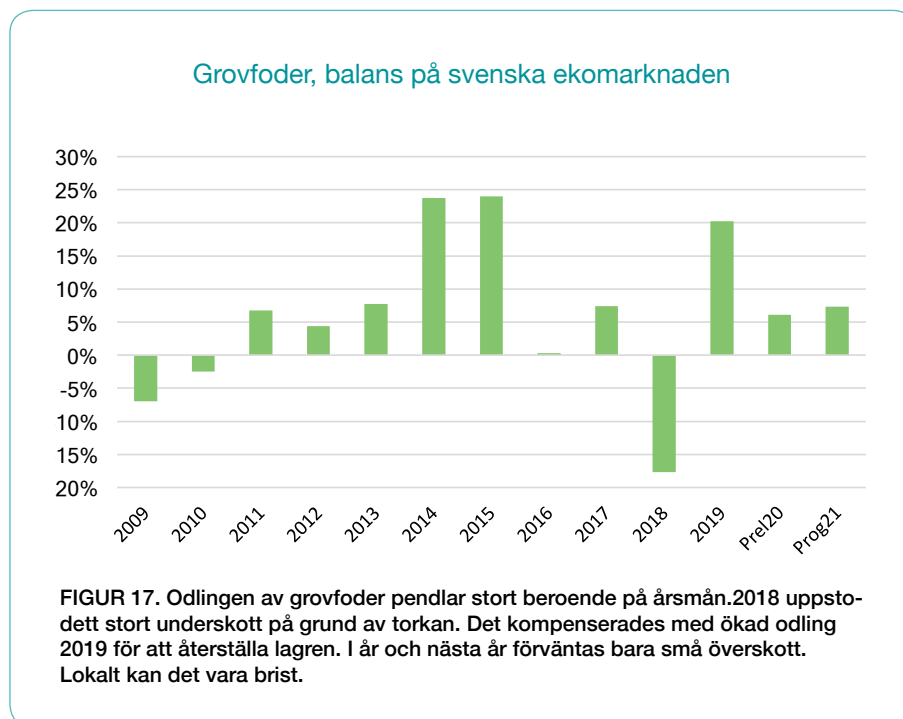
Den svenska ekomarknaden

Det hänger troligen samman med att det behövs en viss marginal för skördeutfallet. Saknas det ekologiskt grovfoder är det mycket svårt att importera. Uppstår ett överskott kan det säljas som konventionellt till ett hyggligt pris.

Även här syns effekten av torkan 2018 tydligt. Det uppstod stor brist på ekologiskt grovfoder säsongen 2018/19. Bristen medförde utslaktning av djur under vintern. Det syns dock inte i statistiken förrän 2019 eftersom djuren räknas på sommaren.

En annan effekt är att lagren som brukar finnas tömdes helt. Normalt överlagras delar av skörden mellan åren. Underskottet 2018 medförde ett uppdämt behov av överskott 2019. Lagren skulle fyllas på och djurhållningen skulle ökas upp igen under hösten.

2020 beräknas produktionen åter vara anpassad till aktuell djurhållning. Prognosen för 2021 är också ett normalstort överskott. Där kan dock vädret komma att påverka utfallet.

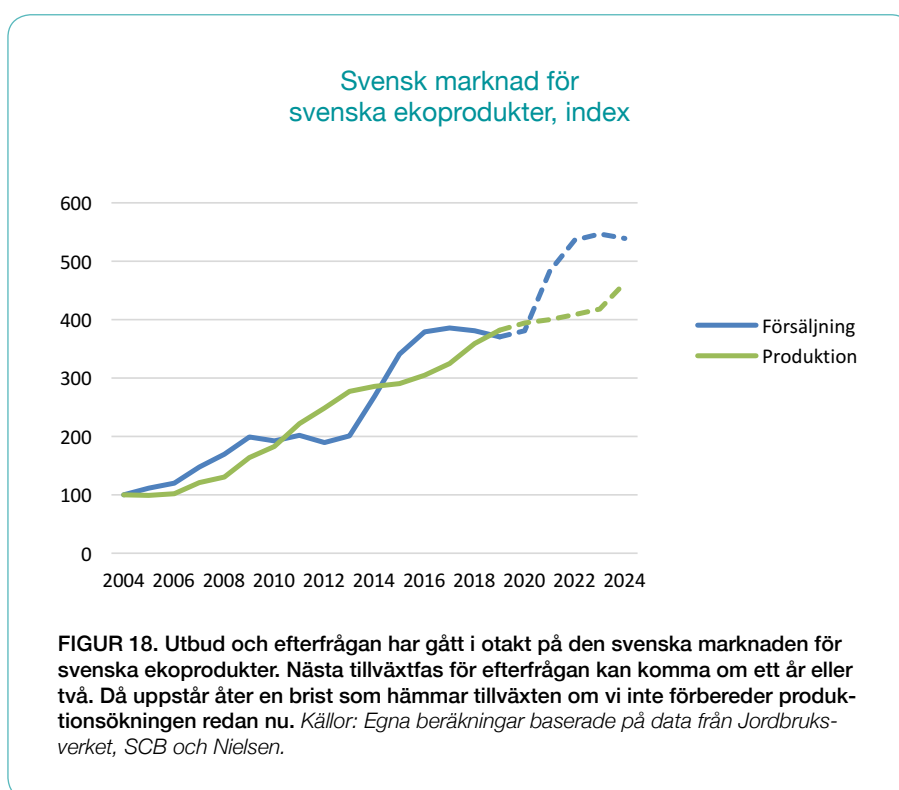
Den svenska ekomarknaden

Kapitel 1.6 Utbud och efterfrågan går i otakt.

Hela utvecklingen för svenska ekoprodukter på den svenska ekomarknaden kan egentligen sammanfattas i att utbudet och efterfrågan går i otakt. Produktionen av ekologiska livsmedel svarar mot förändringarna på marknaden men det sker med flera års fördröjning. Marknaden för ekologiska produkter hade vuxit snabbt med stannade av 2009. Trots det fortsatte den omställda arealen åker att öka fram till 2013. Sedan kom en period när efterfrågan sköt i höjden men då stod den omställda ekoarealen still. Efter några års fördröjning kom ökningen av produktionen igång 2016 men då hade marknaden redan börjat bromsa in eftersom det var brist på råvaror. Den kraftiga produktionsökningen

kom 2017, tre år efter det att det hade börjat uppstå brist på marknaden. Inbromsningen kommer nu, tre år efter det att försäljningen vek ner.

Förhoppningsvis kommer det en ny period med tillväxt på marknaden nu när det finns ekologiska råvaror att marknadsföra och sälja. Det finns ingen garanti för att tillväxten tar fart. Det som är helt klart är dock att även den tillväxtpotentialen kommer stanna av och förbytas i ett överutbud om inte branschen förbereder sig för ökad produktion redan nu. Det går inte att vänta på att efterfrågan ökar för då kommer den ökade produktionen tre år för sent. ●

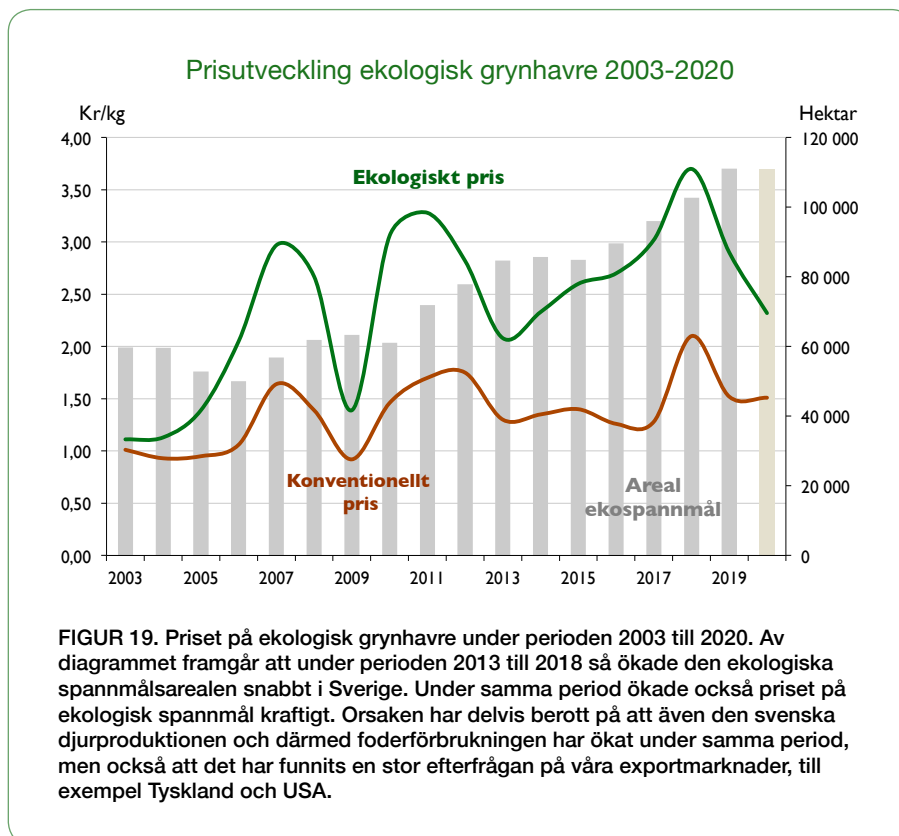
Kapitel 2. Europeisk obalans sänker ekospannmålen

Svenska ekologiska spannmålsodlare upplever 2020 sina lägsta priser på länge. Det beror dels på att vi just nu har en betydligt större produktion än förbrukning i Sverige. Men det beror sannolikt ännu mer på att det har funnit god tillgång på ekospannmål över stora delar av Europa. Hur framtiden kommer att gestalta sig beror på hur balansen mellan tillgång och efterfrågan utvecklas.

I till exempel Tyskland och Storbritannien har tillväxten för den ekologiska maten fortsatt under samma period som den har stannat av i Sverige. Under 2019 ökade försäljningen av ekologisk mat i den tyska handeln med 9,7 procent och i Storbritannien med 4,7 procent. Samtidigt har den ekologiska arealen ökat i flera länder. Den ökade ekoarealen

i kombination med relativt stora skördar 2019 och 2020 har skapat en press nedåt på de ekologiska spannmålspriserna i hela Europa, trots den ökade konsumtionen. Under 2019 hölls priserna uppe någorlunda eftersom det fanns ett uppdämt behov efter missväxtåret 2018. Men när 2020 kom med ännu större skördar än 2019 fanns det inget som kunde hålla emot längre och priserna på de flesta spannmålslag gick ned mot sina lägsta nivåer på många år.

Ser vi historiskt på priset för ekologisk spannmål i Sverige så har överskott eller underskott i Sverige haft en ganska liten inverkan på priset. Balansen i omvärlden har haft större betydelse. Dessutom är Sverige sedan några år tillbaka en nettoexportör av

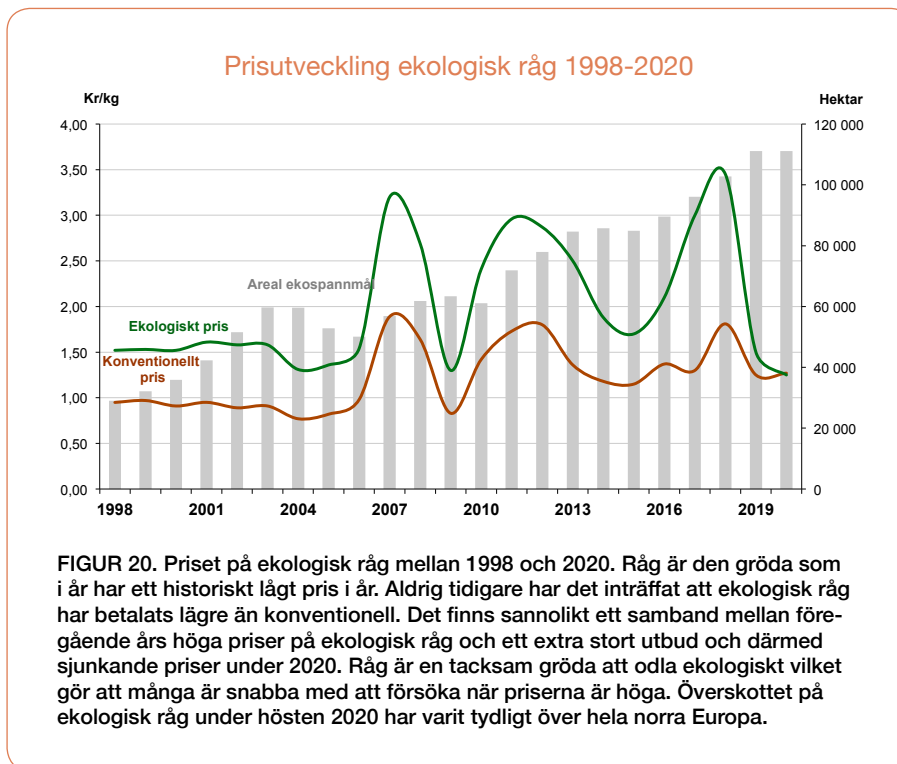
Fördjupning spannmål

ekologisk spannmål och kommer sannolikt att förbli så under överskådlig tid. Därmed är det lika bra att vänja sig vid att det är balansen mellan tillgång och efterfrågan i vår omvärld som är det man i första hand behöver ha koll för att bedöma framtidsutsikterna. Men den inhemska marknaden är naturligtvis inte oviktig. Om vi får fler ekologiska mjölkkor och grisar framöver betyder det mycket för behovet av ekologisk foderspannmål, men det är en förändring som, om den inträffar, kommer att ta tid givet den nuvarande utvecklingen med minskad försäljning av ekologiska mejeriprodukter.

På föregående sida, denna och nästa presenteras några diagram som visar den långsiktiga utvecklingen för priset på ekologisk och konventionell spannmål. Även om ekologisk och konventionell spannmål säljs på helt olika marknader och ibland kan gå åt olika håll, så finns det ändå ett samband. Om skillnaden i pris är liten, som nu, tenderar färre att byta från konventionell till ekologisk odling. Fortsätter skillnaden att vara liten kan man också

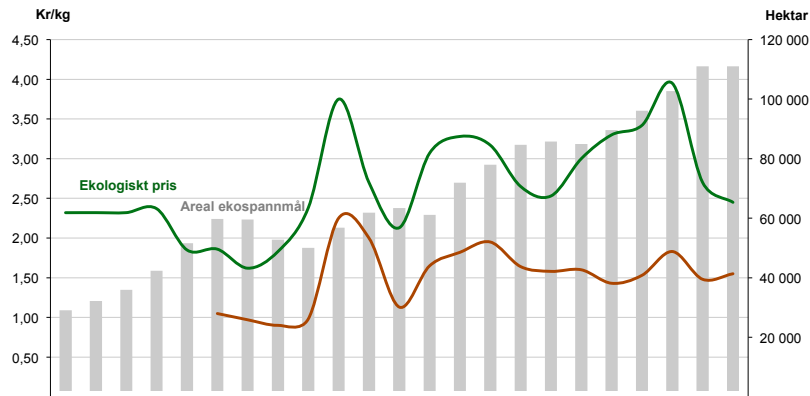
förvänta sig att ett antal ekodlare överger den ekologiska produktionen och blir konventionella igen. I diskussioner på sociala medier finns signaler om att en sådan rörelse redan är på gång i Sverige, men det syns ännu inga spår av detta i SAM-ansökningarna.

Noteringarna i prisdiagrammen (19, 20, 21, och 22) är hämtade från Lantmännens årliga poolpriser. Det ger en bra bild av prisnivåerna för den som säljer direkt i samband med skörd och saknar möjlighet att torka och lagra in skörden. För den som har möjlighet att torka och lagra sin ekologiska spannmål finns det ofta möjlighet att få bättre betalt. Vid ett flertal tillfällen de senaste åren har tidningen Ekologiskt lantbruk med exempel från verkligheten kunnat visa att det har gått att få väsentligt bättre betalt vid direktförsäljning från gården till köpare i Tyskland. En annan stor och näraliggande exportmarknad för ekologisk spannmål är Danmark, som har för mycket djur i förhållande till sin egen ekoareal och därför importerar betydande mängder foderspannmål.

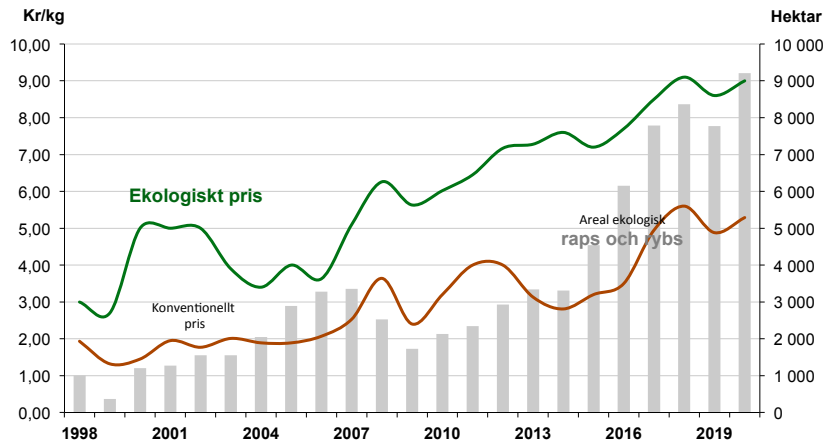
Fördjupning spannmål

Prisutveckling ekologisk vårveete 1998-2020

FIGUR 21. Priset på ekologisk vårveete mellan 1998 och 2020.

Prisutveckling ekologisk raps och rybs 1998-2020

FIGUR 22. Priset på ekologiska oljevaxter mellan 1998 och 2020.

Kapitel 2.1 Den tyska marknaden just nu.

I Tyskland är ekospannmålspriserna segmenterade och ligger för det mesta högre än i Sverige. Det beror delvis på att man via reglerna för de olika tyska ekomärkningarna prioriterar regional eller tysk råvara framför importerad. Det innebär att man inte får lov att använda importerad ekospannmål förrän möjligheterna att hitta tysk är uttömd.

Dessa regler tillämpas av bland andra märkena Bioland och Naturland. Producenter som certifierar med dessa märken får de högsta priserna, medan importen hamnar i det som kallas EU-ekologiskt. Dessa volymer är Tysklands lägst prissatta, men ligger fortfarande ofta över de svenska nivåerna. De högre priserna beror alltså dels på att inhemsk spannmål prioriteras framför importerad, men också på att det i Tyskland länge har varit ett permanent underskott på ekologisk spannmål.

Hur stort intresset är bland tyska köpare är för att köpa svensk ekospannmål varierar mellan år och vilka grödor och kvaliteter det rör sig om. För den som vill göra affärer enstaka gånger går priset upp och ned ungefär som i Sverige och man kan inte alltid vara säker på att få avsättning för det man bjuder ut. Oftast är priserna högre än i Sverige, men inte alltid.

För den som bor i södra Sverige är möjligheterna större till lönsam export eftersom transportavstånden till kontinenten blir kortare.

Utöver tillfälliga affärer med standardiserade ekologiska spannmålspartier som grynshavre, kvarnvetete eller foderspannmål finns det också möjligheter att utveckla mer stabila relationer med tyska köpare. Det rör sig då oftast om speciella kvaliteter, till exempel glutenfri ekologisk havre, spelt, emmer, eller olika demetercertifierade grödor. Den som lyckas etablera ett långsiktigt samarbete med köpare av sådana produkter har goda möjligheter

”Utöver tillfälliga affärer med standardiserade ekologiska spannmålspartier som grynshavre, kvarnvetete eller foderspannmål finns det också möjligheter att utveckla mer stabila relationer med tyska köpare. Det rör sig då oftast om speciella kvaliteter, till exempel glutenfri ekologisk havre, spelt, emmer, eller olika demetercertifierade grödor.”

att ställa sig vid sidan av den svänga bulkmarknaden och få ett stabilt bra pris. Det kanske inte alltid är det högsta priset, men man slipper också de djupa dalar som många nu lider av.

För att nå dithän krävs långsiktighet och förtroende från båda parter. Den här typen av affärer beskrivs alltmer som en framgångsfaktor på ekomarknaden, att erbjuda något utöver den grundläggande ekocertifieringen. En parallell på mejeri- och köttmarknaden är att flera renodlade ekomejerier utvecklar sitt erbjudande genom att vissa medlemmar gör mer än de grundläggande kraven för ekologisk certifiering mot en merbetalning. Det kan vara att producera mjölk eller nötkött med enbart gräs som foder, mjölk helt utan att använda antibiotika i besättningen eller andra mervärden som uppskattas av kunderna. Det engelska ekomejerikooperativet Omsco beskriver den här sortens affärer som det viktigaste för dem när det gäller att utveckla sin verksamhet och skapa underlag för ett högt och stabilt mjölkpris till sina medlemmar.

Kapitel 2.2 Framtidsutsikter för priset på ekologisk spannmål.

Att bedöma hur priserna på den ekologiska spannmålen kommer att röra sig framöver är svårt. I ett längre perspektiv talar det allra mesta för att marknaden på global nivå fortsätter att växa. Dessutom kan inte den lilla prisskillnaden mellan ekologisk och konventionell odling vara bestående över tid. Ligger den kvar kommer ekologiska odlare att lämna sin certifiering och bli konventionella av företagsekonomiska skäl. Det minskar utbudet till dess att priserna stiger igen. Men priserna kan också gå upp om ekoförsäljningen fortsätter att växa så att ett underskott åter uppstår.

”En betydelsefull pusselbit är hur utvecklingen blir i de baltiska länderna. De har en betydande ekologisk odling, men nästan ingen inhemsk konsumtion och är därför viktiga exportörer inom EU. Om odlare där av olika skäl bestämmer sig för att övergå till konventionell produktion så kan utbudet internt inom EU minska.”

Om det kommer att bli en ökad efterfrågan eller ett minskat utbud som driver upp priserna på ekospannmålen igen är svårt att bedöma. En betydelsefull pusselbit är hur utvecklingen blir i de baltiska länderna. De har en betydande ekologisk odling, men nästan ingen inhemsk konsumtion och är därför viktiga exportörer inom EU. Om odlare där av olika skäl bestämmer sig för att övergå till konventionell produktion så kan utbudet internt inom EU minska.

I Estland funderar ett av de större ekologiska kooperativen just nu på framtiden för sin verksamhet. Deras analys i början av december 2020 är att det är politiken som kommer att avgöra om de kan fortsätta med ekologisk produktion eller inte. De menar att EUs Farm to Fork-initiativ med en målsättning om 25 procent av åkerarealen ekologisk före 2030 inte kommer att matcha marknadens efterfrågan. De förutser därför att priserna på ekologisk spannmål kommer att fortsätta vara låga framöver.

Om deras medlemmar ska kunna fortsätta med ekologisk produktion måste staten betala ut ett högre ekostöd än man gör nu. Om detta inte händer så kommer deras medlemmar tvingas lägga om till konventionell odling, vilket skulle innebära att 16 000 hektar eller mellan 10 och 15 procent av Estlands ekologiska areal försvinner på ett bräde. Det finns redan gårdar som har börjat övergå till konventionell produktion i Estland. Ur ett svenskt perspektiv kan det vara positivt om de estniska gårdarna ger upp relativt tidigt eftersom trycket på den europeiska ekospannmålsmarknaden då kan lätta något.

Tyskland, som länge har varit ett stort importland för ekologisk spannmål, förändras också. Det har de senaste åren skett en stor omställning till ekologisk produktion i Tyskland. Det innebär att behovet av import har minskat något. Däremot är det inte helt klarlagt hur balansen har påverkats. För samtidigt som omställningen har ökat så har försäljningen av ekologiska livsmedel fortsatt att växa starkt i Tyskland. Den totala försäljningen ökade med 9,7 procent under 2019 och till och med oktober 2020 hade försäljningen av ekologiska färskvaror (mejeri, kött, ägg, färska grönsaker) i tysk dagligvaruhandel ökat med 24 procent.

Hur de här båda förändringarna kommer att slå ut på längre sikt är oklart. Just nu finns det en uppenbar brist på ekologiska grönsaker, frukt, griskött och kyckling i Tyskland.

Fördjupning spannmål

En direkt förklaring till varför spannmålspriserna har varit så låga i Tyskland under hösten 2020 är att det funnits stora volymer foderspannmål från mark under omställning ute i marknaden. I början av december 2020 har dessa lager börjat tömmas och efterfrågan på "riktig" ekospannmål har ökat och som en följd av det har priserna börjat stiga. Prognosen är att de kommer att fortsätta stiga något, men inte nå upp de höga nivåer som har gällt tidigare år. En annan faktor är årsvariationer orsakade av väderlek.

Både 2019 och 2020 var bra relativt bra skördeår i norra Europa vilket bidragit till de låga priserna. Ett missväxtår kan förändra bilden snabbt så att det som 2020 var köparens marknad går över i sin motsats 2021. Det är svårt att sia om exakt när de ekologiska spannmålspriserna kommer att vända uppåt igen. Däremot är det ingen tvekan om att konsumtionen av ekologisk mat fortsätter att öka i Tyskland, Europas särklassigt största marknad för ekomat och världens näst största efter USA. ■

"Det är svårt att sia om exakt när de ekologiska spannmålspriserna kommer att vända uppåt igen. Däremot är det ingen tvekan om att konsumtionen av ekologisk mat fortsätter att öka i Tyskland, Europas särklassigt största marknad för ekomat och världens näst största efter USA."

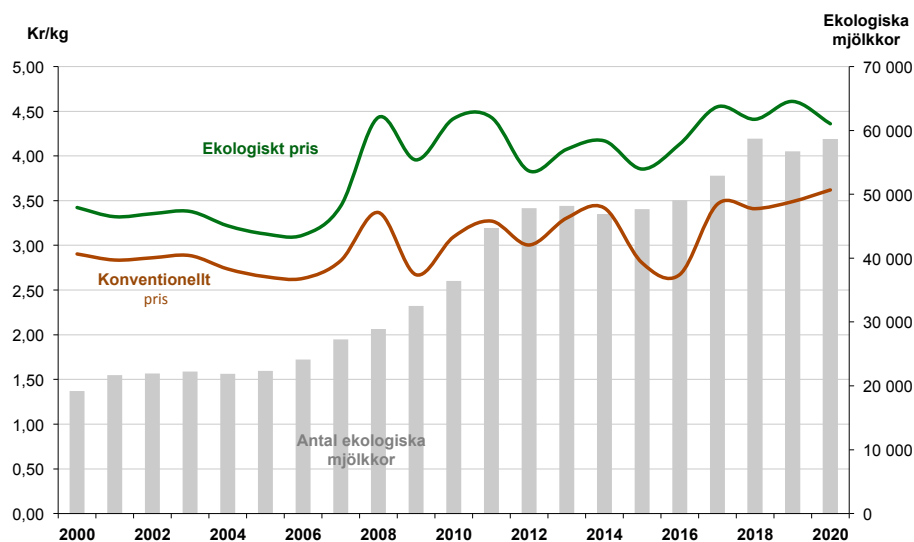
Kapitel 3. Fördjupning ekologisk mjölk

Den ekologiska mjölkproduktionen är central i det svenska ekologiska lantbruket. Kornas äter mycket vallfoder och odlingen av detta foder behövs i växtföljderna på de ekologiska gårdarna. Vallodlingen bidrar med växtnäring till efterföljande grödor, gör det lättare att bekämpa ogräs och bygger upp mullhalten i jorden. Mellan en tredjedel och hälften av allt foder som skördas på de värdefulla ekologiska vallarealerna konsumeras av kor och växande djur på ekologiska gårdar. Mjölkkorna är också viktiga för att

vara på den spannmål som inte har rätt kvalitet för att användas till humankonsumtion. Också för spannmålen är det mellan en tredjedel och hälften av den totala skörden som konsumeras på mjölkgårdarna. De ekologiska mjölkgårdarna är alltså viktiga för hela det svenska ekologiska lantbruket på flera olika sätt.

Under 2017 och 2018 hade vi en omfattande expansion där antalet ekologiska kor ökade med

Prisutveckling ekologisk mjölk 2000-2020

FIGUR 23. Mjölpris för ekologisk respektive konventionell mjölk inklusive beräknad efterlikvid. De grå staplarna visar antalet ekologiska mjölkkor. Under 2014 och 2015 var prisskillnaden mellan ekologisk och konventionella mjölk stor för att senare minska. Vi ser samma tendens runt 2009 till 2011. Sedan 2018 har det ekologiska priset haft en sjunkande kurva, samtidigt som det konventionella har gått upp. Merpriset för ekologisk mjölk har i genomsnitt under 2020 varit 74 öre per kilo mjölk, vilket är den lägsta nivån sedan 2007.

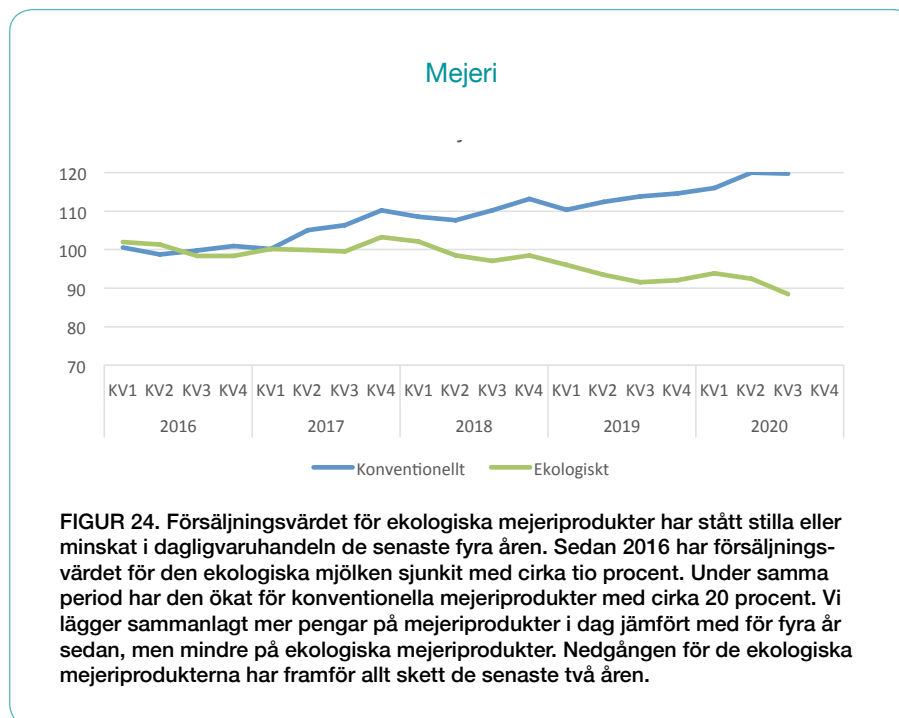
Fördjupning mjölk

närmare 20 procent, i huvudsak genom att gårdar ställde om från konventionell till ekologisk mjölkproduktion. Den optimism som då fanns har nu förbytts i pessimism och den svenska ekologiska mjölkproduktionen är under press. Det pris som ekomjölkbönderna får för sin mjölk är visserligen inte särskilt lågt i ett historiskt perspektiv, men merpriset jämfört med det konventionella mjölkpriset har inte varit lika lågt sedan 2007. Det låga merpriset orsakas av att försäljningen av ekologiska mejeriprodukter i Sverige har minskat samtidigt som invägningen har ökat. Det har lett till att mejeriernas prognoser har slagit fel och betydande delar av den invägda ekologiska mjölken måste säljas som konventionell.

Den pressade situationen ute på många ekologiska mjölgårdar hänger ihop med att priset på ekologiskt foder de senaste åren har varit ovanligt högt, vilket gjort marginalerna knappa. För en del gårdar spelar det också roll att man har drabbats av lite lägre halter av fett och protein i mjölken, vilket

ger prisavdrag. För ekologiska mjölkproducenter finns det inte så många fodermedel att välja på för att få upp fetthalten i mjölken. I konventionell produktion är det tillåtet att använda vissa processade fettrika fodermedel, men dessa är inte tillåtna i den ekologiska produktionen. När prisskillnaden mellan ekologisk och konventionell mjölk är liten kan det för en ekologisk producent vars kor har låga halter av fett och protein vara en möjlig utväg att bli konventionell för att få tillgång till processade fodermedel och vissa andra fodermedel som kan bidra till att få upp halterna i mjölken och på så vis öka gårdens intjäning.

Den rådande konjunkturen har gjort att det redan nu finns enstaka exempel på att ekologiska mjölgårdar återgår till konventionell produktion. Samtidigt säger rådgivare att det är allt fler ekomjölgårdar som på allvar funderar på att återgå till konventionell produktion. Om det sker är flera år av arbete med att ställa om bortkastat och det är inte sannolikt att en gård som tagit beslutet att

återgå till konventionell produktion åter tar steget att lägga om till ekologisk drift om och när marknaden vänder uppåt.

Försäljningsökningen för ekologiska mejeriprodukter i dagligvaruhandeln stagnerade redan 2016 enligt kvartalsrapporterna från Svenskt Ekoindex (se diagrammet på sidan 28). Det senaste året har även den ekologiska mjölken backat i offentlig sektor. Utöver kräftgången på den svenska marknaden har också Arlas satsningar på export av ekologiskt mjölkpulver från Sverige till Kina försenats på grund av Covid-19. Innan alla tillstånd för export är godkända måste kinesiska revisorer kontrollera svenska anläggningar på plats. Det skulle redan ha varit klart, men har inte kunnat genomföras

eftersom det internationella resandets på grund av Covid-19 stängdes ned tidigt våren 2020. Om exporten kommer igång kan den få stor betydelse för Arlas möjligheter att sälja den ekologiska mjölk som deras medlemmar producerar. Omvänt gäller att om försäljningen i Sverige fortsätter att minska och om exporten inte tar fart så kommer man successivt tvingas minska den ekologiska mjölkproduktionen. En sådan minskning kommer att märkas inte bara för de mjölksektorn utan också i övriga delar av det svenska ekologiska lantbruket, eftersom produktionen på olika sorters gårdar är beroende av varandra. Ett exempel är att spannmålsproducerande ekologiska gårdar får en minskad efterfrågan på sina produkter.

Kapitel 3.1 En internationell utblick

En internationell utblick över den ekologiska mjölkproduktionen är intressant av flera skäl. Dels visar den att ekologiska mjölkbönder har olika sätt att sälja sin mjölk till marknaden och att de kooperativ som finns har olika strategier för att sälja den ekologiska mjölken och reglera tillgången till ekologisk mjölk. Ytterligare en insikt är att det pris som de ekologiska mjölkbönderna får i Sverige ligger väsentligt lägre än i andra europeiska länder. Nedanstående text har tidigare publicerats i tidningen Ekologiskt lantbruk.

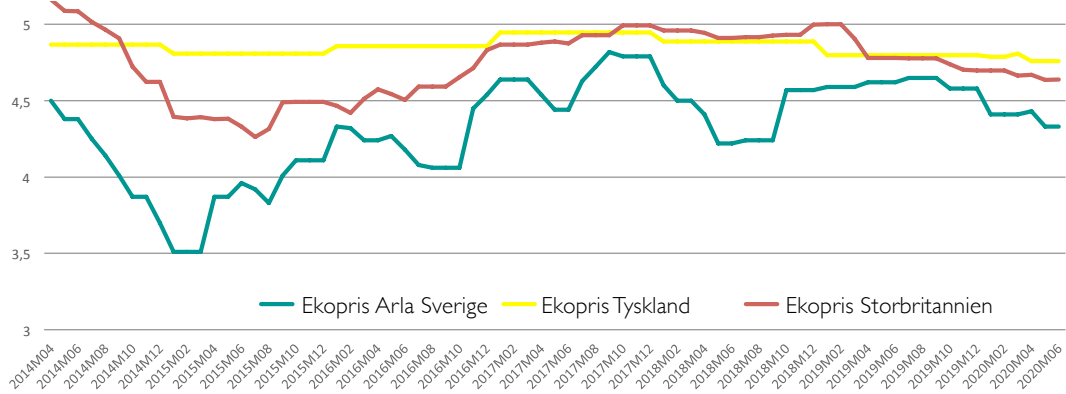
Den svenska ekomjölken betalas lågt i ett europeiskt perspektiv. Det visar en sammanställning av sex års prisdata från Tyskland, Storbritannien och Sverige. I genomsnitt under perioden fick de tyska ekomjölkbönderna 74 öre mera per kilo ecm än de svenska och de brittiska fick 29 öre mera. Också merpriset i förhållande till konventionell mjölk

ligger väsentligt högre i de båda länderna. Analysen håller också när den testas med olika valutakurser. Just nu är kronan svag mot framför allt euron, vilket gör att de tyska priserna framstår som lite högre. Med en genomsnittlig valutakurs för de sex åren är merpriset i Tyskland 53 öre per kilo ecm istället för de 74 öre som blir resultatet med dagens växelkurs. För Storbritannien blir förhållandet det omvända, en snittkurs över de sex åren ger en prisskillnad mot den svenska ekomjölken på plus 42 öre i stället för 29. Det beror på att pundet på senare tid har tappat kraftigt i värde som en följd av oklarheterna kring Brexit.

I USA ligger ekomjolkpriserna sedan länge långt över de svenska, och den bilden gäller fortfarande. I såväl Tyskland som Storbritannien har också avräkningspriset på ekomjölken varit mera stabilt än i Sverige, där det svängt kraftigare (se diagram på sidan 27).

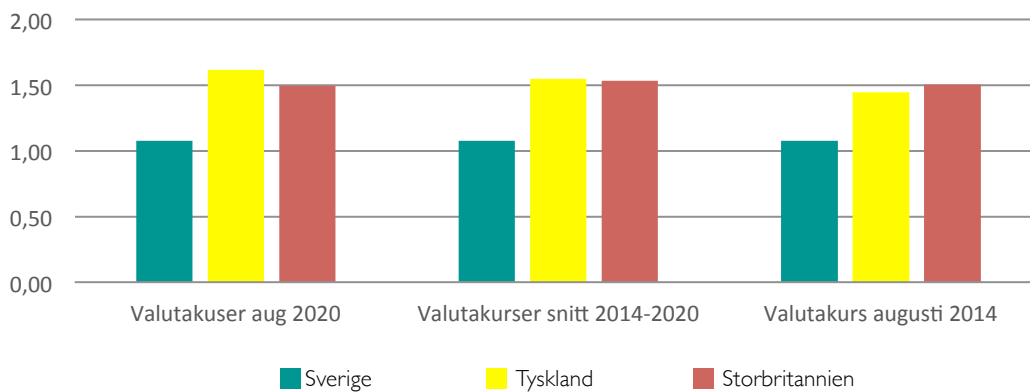
Fördjupning mjölk

Avräkningspriset ekologisk mjölk i Sverige, Tyskland och Storbritannien, genomsnittlig valutakurs 2014-2020

FIGUR 25. Diagrammet visar avräkningspriset på ekologisk mjölk i Sverige, Tyskland och Storbritannien 2014-2020. I Sverige avser priserna Arlas noteringar inklusive efterlikvid, i övriga länder ett genomsnitt av samtliga köpare. Priserna gäller 4,2 % fett och 3,4 % protein med genomsnittlig valutakurs för perioden.

Merpris för ekomjölk jämfört med konventionell, genomsnitt 2014 till 2020 vid olika valutakurser

FIGUR 26. Ett annat mått på ekomjölakens värde är att jämföra hur mycket mer den betalas jämfört med den konventionella i olika länder. I Tyskland och Storbritannien ligger den i genomsnitt de senaste sex åren mellan 1,40 och 1,60 över och i Sverige strax över en krona per kilo ecm.

Man kan fråga sig vad skillnaden i avräkningspris jämfört med andra länder beror på? I det korta perspektivet har vi ett nationellt överskott där mer ekomjolk vägs in än vad som kan säljas, vilket just nu pressar priset på den ekologiska mjölken. Det är dock inte en förklaring som håller för att förstå till den stora skillnaden i avräkningspris över tid.

En väsentlig skillnad mellan å ena sidan Tyskland, Storbritannien och USA och Sverige å den andra är att en majoritet av den ekologiska mjölken produceras på gårdar som är organiserade i helekologiska föreningar, antingen kooperativ som köper in mjölken, eller i sammanslutningar som gemensamt förhandlar priset med köparna av ekomjölken.

”En väsentlig skillnad mellan å ena sidan Tyskland, Storbritannien och USA och Sverige å den andra är att en majoritet av den ekologiska mjölken produceras på gårdar som är organiserade i helekologiska föreningar, antingen kooperativ som köper in mjölken, eller i sammanslutningar som gemensamt förhandlar priset med köparna av ekomjölken.”

I Storbritannien och USA reglerar dessutom stora tongivande aktörer utbudet av ekologisk mjölk med ett par olika verktyg, varav det ena helt saknas i Sverige och det andra kan sägas användas, men just nu med tveksam precision. Ett av verktygen är ett mycket restriktivt insläpp av nya medlemmar, det vill säga gårdar som ställer om från konventionell till ekologisk produktion. Det andra är en tvåprismodell som under perioder används för att gasa eller bromsa invägningen bland befintliga medlemmar. Tvåprissystemet används både i USA och i Storbritannien, men inte i Tyskland.

I USA har det ledande ekologiska mejerikooperativet, *Organic Valley*, som överordnat mål att medlemmarna ska få ett mjölkpris som gör det möjligt att livnära sig på ett familjelantbruk. Det har varit en ledstjärna allt sedan starten i slutet av 1980-talet. Och här hittar vi kanske en generell skillnad mellan ekolantbrukets utveckling i Sverige jämfört med många andra länder.

I USA är volym, marknadsandelar och antalet omställda hektar i lantbruket närmast ickefrågor, eller åtminstone oviktiga jämfört med möjligheten att pålitligt och stabilt kunna betala drygt sex kronor per kilo mjölk till medlemmarna. Nya medlemmar välkomnas i den takt det går att öka försäljningen av ekologiska mejeriprodukter till priser som ger utrymme för ett mjölkpris runt sex kronor. *Organic Valley* väger in cirka en tredjedel av all ekomjolk i USA, är världens största renodlade ekomejeri och omsätter över 10 miljarder svenska kronor.

I Storbritannien dominerar också marknaden av ett helekologisk mjölkkooperativ. Även här är man restriktiv med att ta emot gårdar som ställer om från konventionellt till ekologiskt. De senaste åren har man låtit volymen växa via ökad produktion hos befintliga medlemmar och man har liksom *Organic Valley* ett tvåprissystem. *Omsco* kallar den fullbetalda ekomjölken för A-mjolk och den resterande för B-mjolk. Just nu, i september 2020, säljer *Omsco* all ekomjolk man kan väga in och betalar därför lika mycket för B-mjölken som för A-mjölken, det finns ingen restriktion för hur mycket de brittiska ekomjölkbönderna får producera till fullt pris. *Omsco* har i någon mån haft tur under Corona-krisen då merparten av deras försäljning har gått via dagligvaruhandeln, vars omsättning har ökat. Också i USA har ekomjölken fått ett tydligt uppsving under Covid-19. I Sverige är bilden mera blandad. Det största problemet för *Arla* just nu är sannolikt att försäljningen till storhushållssektorn, minskat, men också att ekoförsäljningen i dagligvaruhandeln fortsatt att minska.

En skillnad mellan länderna är också att en stor del av ekomjölkbönderna i Tyskland, Storbritannien

och USA är medlemmar i renodlade ekologiska kooperativ som i inte äger egna mejerianläggningar utan antingen legotillverkar hos andra eller säljer ekomjölk till mejerier som sedan förädlar den och säljer den under sina varumärken. Med en sådan organisation slipper man ifrån de problem som hänger ihop med rivalitet mellan konventionella och ekologiska bönder inom samma företag. *Richard Hampton*, vd på det helekologiska brittiska kooperativet Omsco, som väger in cirka 60 procent av landets ekologiska mjölk, menar att det har stor betydelse att man bara har ekologiska medlemmar.

Föreningen har inga egna industrianläggningar och inga egna varumärken. Deras marknadsföring handlar om att sälja ekologisk mjölkråvara till industrikunder som tillverkar och säljer ekologiska konsumentprodukter. Det hindrar inte att Omsco jobbar aktivt med produktutveckling. Den produkt som utvecklas är själva mjölkråvaran. Det betyder i klartext att Omscos mjölgårdar utvecklar koncept med åtgärder som ligger över grundnivån för det EU-ekologiska. Det arbetet sker i samarbete mellan industrikunder och medlemmar och är alltid förknippat med en merbetalning för mjölken.

– *Ungefär hälften av all vår mjölk är i dag premiummjölk och andelen fortsätter att öka, säger Richard Hampton, VD för Omsco.*

Omsco jobbar också aktivt med export av ekologisk mjölk och denna står nu för en fjärdedel av den invägda mjölken. Vad är mest lönsamt, inhemsk försäljning eller export?

– *Premium är mest lönsamt. Det kvittar om den går på export eller säljs inom Storbritannien, säger Richard Hampton.*

På frågan om vilken betydelse det har att Omsco bara organiserar ekologiska mjölkbönder, säger han att det är helt grundläggande, inte minst i samband med utvecklingen av premiumsortimenten.

– *Vi kan ekologisk produktion och vet vad våra medlemmar har för möjligheter. Det gör det möjligt att utveckla produktionen på ett sätt som både våra medlemmar och våra kunder har nytta av, säger Richard Hampton.*

För närvarande producerar Omsco på två olika nivåer, basnivån och en premiumnivå, men kommer

snart att införa en tredje. Vad som skiljer premiummjölken från basnivån vill han inte uttala sig om.

– *Nej, det är en affärshemlighet, säger han.*

De viktigaste exportmarknaderna är USA och Asien. Vid exporten till USA har man tidigare samarbetat med Organic valley, så med ledning av vilka krav dessa ställer på sina egna producenter är det rimligt att tänka sig att ett av kraven på Omscos premiumleverantörer är att de helt och hållet slutar använda antibiotika på sina gårdar.

Både Omsco och Organic Valley framhåller vikten av att medlemmarna känner sig delaktiga i kooperativets verksamhet och de tror att det är enklare att ha en gemensam vision om man bara arbetar med ekologiska produkter.

– *Vi arbetar mycket med att ge våra medlemmar en röst i kooperativet. Alla måste känna att de har en möjlighet att påverka den framtida inriktningen, säger Jim Wedeberg, på Organic Valley.*

När Jim Wedeberg tänker tillbaka på pionjäråren så minns han hur svårt det var att få till en fungerande samverkan mellan konventionella och ekologiska producenter.

– *När vi började producera ekologisk mjölk i slutet av 1980-talet försökte vi till en början marknadsföra den i samarbete med konventionella mejerier. Vi lärde oss den hårda vägen att det ekologiska sortimentet inte på något sätt var i fokus. De sa att det skulle hjälpa oss att få fart på försäljningen av ekologisk ost, men det kunde de inte. Deras personal hade fokus på att sälja "någonting", men inte ekologiskt, säger Jim Wedeberg.*

I södra Tyskland finns det ett antal olika mejerier som köper ekologisk mjölk. Ett större helekologiskt mejeri finns och tre till fyra andra mejerier som säljer både ekologiskt och konventionellt och som är ungefär lika stora som det största helekologiska. Några är privata företag och några är producentkooperativ. Många av ekomjölkbönderna i regionen organiserar sig vid sidan av sina mejerier i större grupper/föreningar och överläter all prisförhandling till gruppen.

Gabriela Fiebinger arbetar för en organisation som företräder cirka 480 ekologiska mjölkbönder i södra Tyskland. Varje bonde har kontrakt direkt med sitt

Fördjupning mjölk

mejeri, men priset förhandlas av gruppen. Priset kan skilja mellan olika köpare av ekomjölken, men alla inom gruppen som säljer till en viss köpare får samma pris. Man är också öppna inom gruppen med vad olika köpare betalar till sina leverantörer.

Den som vill ställa om måste själv ha kontakt med ett köpande mejeri innan man får gå med i föreningen. Antingen hittar man ett sådant själv eller kan man hjälpas åt med föreningen att hitta ett. Däremot tillämpas inget tvåprissystem inom ramen för den grupp som Gabriela Fiebinger arbetar för.

I Tyskland, som är en stor marknad, finns det många olika aktörer på mejerimarknaden. De tyska ekologiska mjölkbönderna säljer sin mjölk till olika privata och kooperativa mejerier, men priset förhandlas ofta av en separat förening. De prisförhandlande föreningarna företräder en större grupp av ekologiska mjölkproducenter och förhandlar för medlemmarnas räkning med flera olika mejerier.

Avtalet skrivs mellan den prisförhandlande föreningen och mejeriet, men betalningen för mjölken går direkt från det köpande mejeriet till gården.

De prisförhandlande föreningarna är regionalt baserade och kan företräda både ekologiska och konventionella lantbrukare, eller vara helekologiska. Upplägget innebär också att olika medlemmar kan få olika pris för sin ekologiska mjölk beroende på till vilket mejeri de säljer. Däremot får alla som säljer till ett visst mejeri samma betalning. Inom den prisförhandlande föreningen redovisas öppet vad olika mejerier betalar för mjölken. Möjligheten att byta mejeri begränsas av vilka volymer det köpande mejeriet har behov av och hur man ligger geografiskt i förhållande till olika mejerier. Under 2020 har försäljningen av ekologiska mejeriprodukter i tysk dagligvaruhandel ökat markant, vilket mer än väl har vägt upp för en minskad försäljning inom storköks- och restaurangsektorn. ■

"Under 2020 har försäljningen av ekologiska mejeriprodukter i tysk dagligvaruhandel ökat markant, vilket mer än väl har vägt upp för en minskad försäljning inom storköks- och restaurangsektorn."

Kapitel 4.1 Ekologiskt nötkött – fördjupning.

Det produceras mer ekologiska jordbruksvaror än någonsin i Sverige. Försäljningen har dock bromsat in. Merpriserna till ekobonden sjunker och det kan vara svårt att hitta avsättning för produkterna. Allt mer säljs som konventionella produkter utan mervärde.

Nötköttet visar tydligt hur märkligt det kan bli. Tillgången på ekologiska djur är god men försäljningen av ekologiskt nötkött är låg. En fjärdedel av de svenska korna är i ekologisk produktion men bara 3 procent av det nötkött som säljs i butik är ekologiskt. Merpriset till bonden är lågt. Det handlar om två till tre kronor extra för att djuren är ekologiska. När köttet ligger på hyllan i butiken har merpriset ökat betydligt. Då handlar det om en prisskillnad på 30 kronor per kilo för köttfärs och på 80 kronor per kilo för helt kött.

Det senaste åren har antalet ekologiska kor ökat. Försäljningen av ekologiskt nötkött har dock minskat. Merpriset för ekologiskt kött har också

sjunkit. Under 2019 såldes 75 procent av köttet från de djur som föds i ekologiska besättningar som anonymt konventionellt kött. Bara en fjärdedel av volymen nådde fram till konsumenten som ekologisk kvalitetskött.

Hur har det kunnat bli så? Är det konsumenterna som tappat intresset och hellre köper närproducerat, klimatsmart eller veganskt? Är det handeln som tappat intresset för att marknadsföra ekologiskt? Är det förädlingsindustrin som inte tar fram rätt produkter? Är det branschorganisationerna som inte förmår att kommunicera mervärdena av ekologisk produktion? Tar handeln och förädlingsindustrin ut orimligt höga marginaler på ekologiskt? Är det ekobönderna som inte klara att följa signalerna från marknaden?

Frågorna är många och svaren är få. Alla har en förklaring som går ut på att det är någon annan som bär skulden. Detta kapitel är ett försök att belysa problematiken för ekologiskt nötkött lite mer.

Kapitel 4.2 Marknaden för svenskt ekologiskt nötkött.

Försäljningen av ekologiskt kött går trögt. Bara tre procent av det kött som säljs i butik är ekologiskt. Andelen ökade från 2 till 3,7 procent mellan 2013 och 2016. Därefter har andelen ekologiskt kött minskat igen.

SCB särredovisar tyvärr inte kött från olika djurslag. Data från Nielsen indikerar att ekoandelen för nötkött ligger på 6 procent räknat i värde. Det är högre än för andra köttslag men längre än för många

andra produkter. En förklaring till låg ekoandel kan vara ett högt merpris. Enligt Nielsen ligger priset för ekologiskt nötkött 37 till 48 procent högre än för konventionellt. Det skulle kunna förklara skillnaden i volym jämfört med mejeriprodukterna. Där ligger merpriset under 15 procent. Det är dock inte hela förklaringen till låg ekoandel.

Ägg, havregryn och vetemjöl är produkter som

Fördjupning nötkött

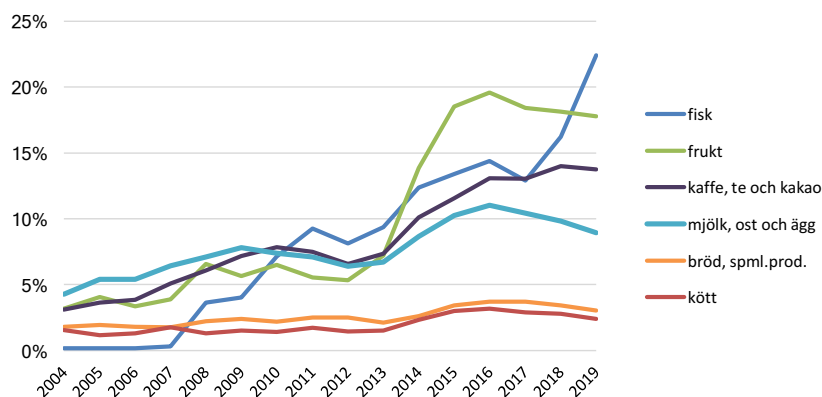
har mycket höga ekoandelar trots att de har högt merpris. Det är också en stor skillnad i ekoandelen mellan helt nötkött och färs. Sju procent av försäljningsvärdet för färsen kommer från ekologiska produkter men bara fem procent av försäljningsvärdet för helt kött. Merpriset är nästan det samma.

Dessa skillnader torde snarare bero på skillnad i tillgänglighet än på konsumenterna preferenser. Försäljningssiffrorna speglar alltså inte bara kundernas preferenser utan även tillgängligheten för olika produkter.

TABELL 2. Ekoandelen för nötkött är lägre än för många andra produkter som har minst lika högt merpris. Skillnaderna beror sannolikt snarare på lägre tillgänglighet än på konsumenternas preferenser. *Källa: Nielsen.*

	ANDEL EKO	MERPRIS EKO
Nötfärs	7 %	37 %
Öv nötkött	5 %	48 %
Fläskfärs	1 %	42 %
Öv griskött	1 %	77 %
Ägg	23 %	59 %
Konsumtionsmjölk	14 %	11 %
Fil	15 %	8 %
Yoghurt	9 %	-5 %
Grädde	6 %	14 %
Havregryn	23 %	61 %

Ekologiskt kött har släpat efter när ekomarknaden vuxit

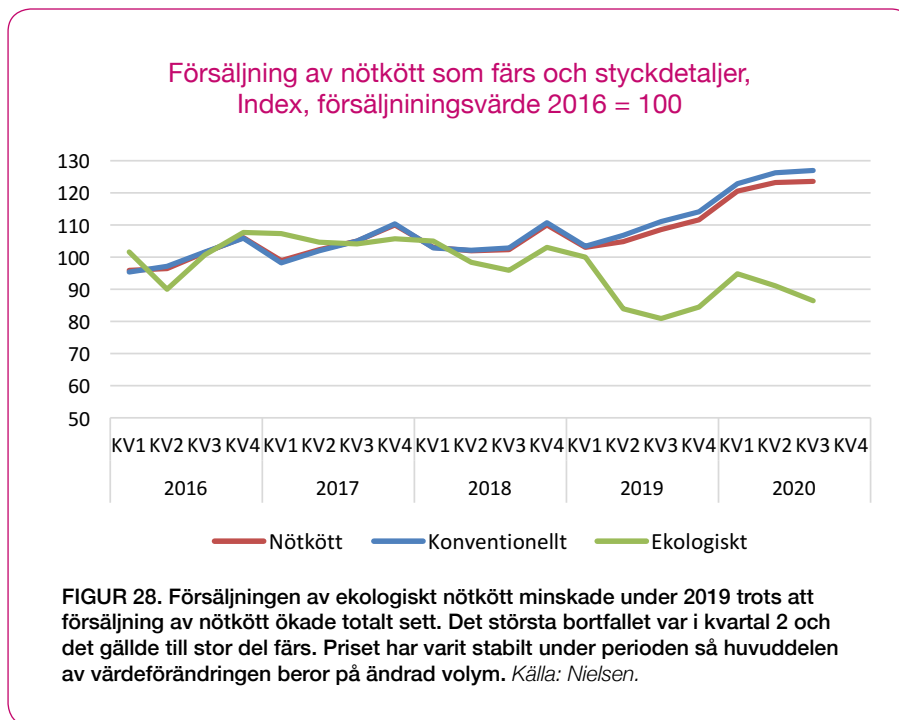

FIGUR 27. Försäljningen av ekologiskt kött har inte hängt andra produkter. För 15 år sedan var en ekoandel på 2 procent ganska normal. Ökningen till 3 procent är dock långt mindre än för andra produktgrupper. *Källa: SCB.*

Kapitel 4.2.1 Nedgången började fjärde kvartalet 2017.

Försäljningen av ekologiskt nötkött var som högst 2017 och har sedan sjunkit svagt. Noga räknat kom vändpunkten fjärde kvartalet 2017. Fram till dess var försäljningsvärdet för ekologiskt nötkött i butik hela tiden högre än motsvarande kvartal året före. Därefter har försäljningsvärdet varit lägre varje kvartal än samma kvartal året före ända fram till andra kvartalet 2020 när försäljningsvärdet åter steg. Ökningen

under 2020 beror dock på att Corona-pandemin har medfört ett ändrat köpbeteende med ökade inköp i butik och mindre via restaurang. Försäljningsvärdet för konventionellt nötkött ökade under perioden när ekologiskt minskade. Konventionellt nötkött har också ökat mer än ekologiskt under 2020. Det indikerar att det snarare är en återgång till konventionellt kött än en övergång till vegetabilier som ligger bakom.

Räknat i volym är utvecklingen under 2019 intressant. Den totala försäljningen av nötkött ökade med 2 procent. Ökningen låg helt på konventionell färs. Den ekologiska färsen minskade däremot kraftigt. Volymen helt kött minskade också och det både för ekologiskt och konventionellt. Procentuellt sett tap-

pade det hela ekologiska köttet lika mycket som den ekologiska färsen men det var på en marknad där försäljningen av helt kött gick ned till förmån för mer färs. Den ekologiska nötfärsen som utmärker sig mest och det största tappet kom under kvartal 2. Det finns ingen uppenbar förklaring till det stora

volymtappet. Priserna hade till exempel inte ändrats nämnvärt. Det fanns heller inget särskilt som hände just då som skulle medföra en kraftig svängning i konsumenternas preferenser. En stor del av svaret ligger sannolikt i stället i tillgängligheten av ekolo-

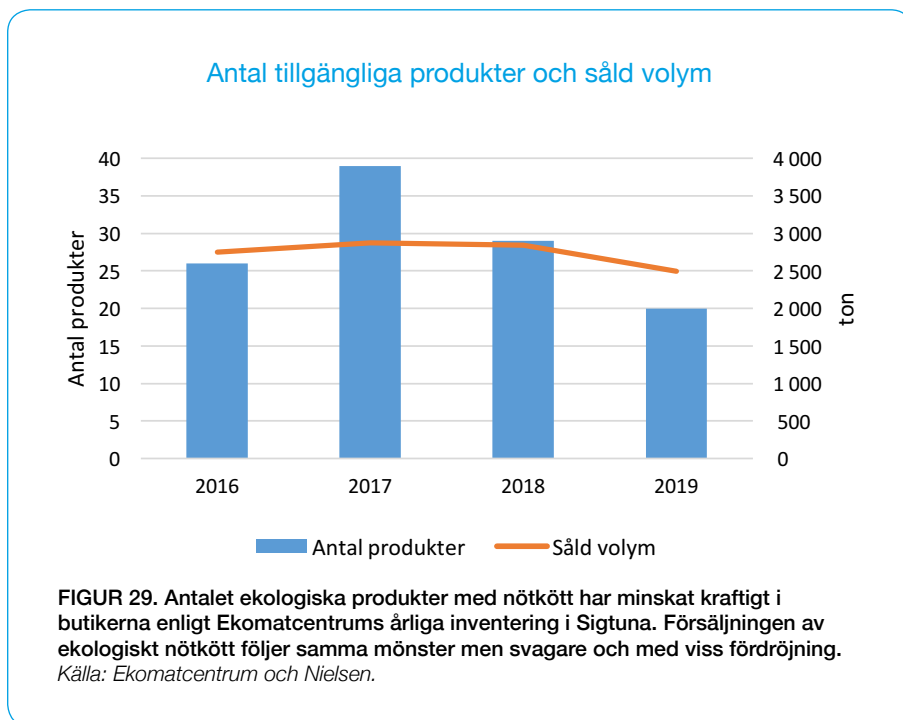
giskt nötkött i butikerna. En möjlig förklaring är att en av de dominerande aktörerna vid samma tid bytte förpackning från tråg till rulle vilket sannolikt gjorde den ekologiska nötfärsen mindre synlig och/eller mindre attraktiv för konsumenterna.

Kapitel 4.2.2 Utbudet av ekologiska produkter med nötkött halverades.

Ekomatcentrum har inventerat utbudet av ekologiska produkter i de stora matbutikerna i Sigtuna kommun under flera år. Fram till 2017 ökade utbudet av produkter men därefter har det gått ner. Totalt sett minskade antalet ekoproducter med 4 procent 2018 och med 17 procent 2019. Inventeringarna utfördes i september respektive år. Data

från Nielsen visar att tillväxten i försäljningen av ekologiska livsmedel i butik stannade av 2018 och att försäljningsvärdet gick ner 2019.

Sambandet mellan antalet tillgängliga produkter och försäljningen i butik är än tydligare för nötköttet. Antalet tillgängliga ekologiska produkter med nöt-

kött minskade mer än för andra produkter. Den sålda volymen minskade också mer och snabbare. 2018 minskade utbudet av produkter med ekologiskt nötkött med 26 procent i Sigtuna. 2019 var minskningen 31 procent. Det är nästan en halvering på två år. Under samma tid har den sålda volymen i Sverige minskat med 13 procent. Merparten under 2019.

Det kan givetvis diskuteras vilket som kom först hönan eller ägget. Minskar butikerna utbudet när försäljningen viker eller minskar försäljningen när utbudet minskar. Både det svagare genomslaget och tidsfördröjningen i försäljningsnedgången talar för det senare. Försvinner en ekologisk produkt

i butiken kommer de flesta att välja motsvarande konventionella produkt istället. Det är nog färre som går till en annan butik för att hitta den produkt de söker eller som köper något annat ekologiskt istället. Vi får då den övergång till motsvarande konventionella produkter som indikeras av dataunderlaget från Nielsen.

Att minskningen i volym blir mindre än minskningen av antal produkter är också logiskt. De produkter som säljs minst tas bort först. Dessutom är det trots allt ett antal konsumenter som hittar ett ekologiskt alternativ till den borttagna produkten. Då ökar volymen för de ekologiska produkter som finns kvar.

Kapitel 4.2.3 Stort överutbud av ekologiska nötkreatur.

Samtidigt som försäljningen har minskat har utbudet av ekologiska nötkreatur ökat. 2020 beräknas mindre än en fjärdedel av köttet från de ekologiska djuren nå fram till konsumenten som ekologiskt kött. Halva den potentiella volymen faller bort genom att de ekologiska kalvarna säljs till konventionella uppfödare och föds upp konventionellt. Sen halveras volymen en gång till genom att bara hälften av det köttet från de ekologiska djur som slaktas når fram till konsumenten med bibehållen ekomärkning. Hälften säljs som vanligt svenskt kött.

Det är svårt att få fram siffror på hur marknadsbalansen ser ut. Baserat på de data som finns går det dock att räkna fram en ungefärlig bild av läget. Enligt Jordbruksverket fanns det 132 000 ekologiska kor 2019. Om samtliga kalvar från dessa kor hade fötts upp ekologiskt hade det funnits 115 000 ekologiska djur till slakt 2020.

Räknat med en genomsnittlig slaktvikt på 320 kg per djur skulle det ha funnits 37 miljoner kilo ekologiskt nötkött på marknaden 2020. Preliminärt beräknas dock slakten bara vara 21 miljoner kilo

2020 och det från 66 000 ekologiska djur. Den slaktade volymen har uppskattats vara något lägre än de 22 miljoner kilo som enligt Jordbruksverket slaktades 2019. Det största bortfallet i primärledet beror på att de ekologiska kalvarna säljs och föds upp av konventionella uppfödare. Djuren kan också tappa certifieringen i ett senare läge om de byter ägare innan de levereras till ett slakteri. Antalet ekologiska kalvar som föds upp konventionellt ökade kraftigt mellan 2011 och 2014.

Det andra stora bortfallet av ekologiskt nötkött ligger i att bara hälften av köttet från de ekologiska djur som slaktas verkligen når konsumenten som ekologiskt. Slakten finns det siffror på men försäljningen är en uppskattning.

Enligt de data vi har från Nielsen såldes det 2,4 miljoner kilo centralpackat ekologiskt nötkött i butik 2020. Knappt två miljoner kilo säljs som färs och nästen 600 000 kilo som helt kött. När de data vi har från Nielsen gällande allt kött jämförs med direktkonsumtionen av kött enligt SCB framgår det att våra data från Nielsen täcker 38 procent av direktkonsumtionen. Antas andelen vara samma

Fördjupning nötkött

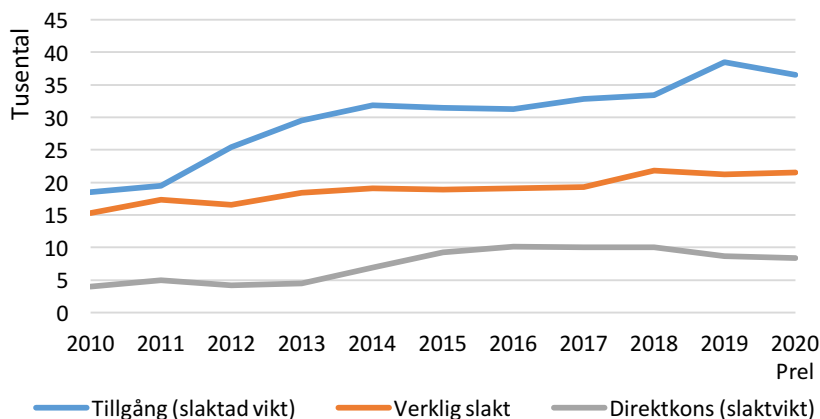
för ekologiskt nötkött som för kött i allmänhet kan direktkonsumtionen av ekologiskt nötkött beräknas till 6,3 miljoner kilo.

Volymen har sedan räknas om till 8,4 miljoner kilo slaktad vikt. Omräkningen bygger på att 25 procent av vikten går bort som ben, fett, senor med mera när slaktkroppen styckas. Beräkningen indikerar att mindre än hälften av de 21 miljoner kilo som slaktats når fram till konsumenten som ekologiskt kött.

Beräkningen är osäker men indikerar nog storleksordningen ganska väl. Direktkonsumtion täcker är allt kött som säljs direkt till konsument eller till storkök och restauranger. Där ingår alltså även offentlig upphandling. Det som inte ingår är kött som används som råvara i förädlingsindustrin vid tillverkning av charkprodukter, halvfabrikat, färdigmat med mera. Mängden ekologiskt nötkött som når konsumenten med bibehållen ekostatus i den typen av produkter torde dock vara låg.

Import och export av ekologiskt nötkött påverkar också jämförelsen mellan slakt och konsumtion. Export kan förklara varför köttet inte når konsumenten men import ökar differensen. Det finns inga data som visar hur handeln med ekologiskt nötkött ser ut men den är relativt liten. Sannolikt är det dessutom så att importen är större än exporten. En genomgång av utbudet till restauranger och storkök på grossisternas hemsidor visade att 20 procent av produkterna med ekologiskt nötkött hade importerad köttråvara. Hur stor del av försäljningen som dessa produkter står för är däremot oklart. Genomgången av utbudet har genomförts vid två tillfällen. Det senaste på sensommaren 2019. Merparten av de importerade produkterna var något mer förädlade än de svenska till exempel färdiga tärningar istället för helt kött.

Tillgänglig och såld mängd ekologiskt nötkött

FIGUR 30. Bara en fjärdedel av köttet från kalvar som förds i ekologiska besättningar når fram till konsumenten som ekologiskt kött. En stor del av kalvarna föds upp konventionellt. Ett annat problem är att hälften av köttet från de ekologiska djur som kommer in till slakteriet inte har kvar ekomärket när det når konsumenten. Källa: Egen beräkning baserad på data från Jordbruksverket, SCB och Nielsen.

Kapitel 4.2.4 Lågt merpris till ekobonden.

Merpriset till bonden är lågt. Enligt slakteriernas noteringar är kravtillägget tre till fyra kronor för ungdjur med bra klassning och runt en krona för kor. Det finns dock andra tillägg för det konventionella köttet som gör att prisskillnaden blir mindre i praktiken. Ekologiska lantbrukarnas prismätning indikerar att merpriset snarare ligger kring två kronor per kilo för de fina ungdjuren. Merpriset på en krona för korna verkar stämma bättre.

En fråga är då varför merpriset är så lågt. Svaret är ganska enkelt. Merpriset är lågt eftersom slakterierna inte betalar mer än de behöver. Får de ändå in mer ekologiska djur än vad de säljer så har de inte anledning att betala ett högre merpris.

Fram till torkan 2018 gällde kampen mellan slakterierna att få fram tillräckligt många svenska djur. Merbetalningen för eko var då ett sätt att få in fler djur där köttet kunde säljas som svenskt. Ekoproducenter lockades med merpris för eko, andra producenter lockades med andra pristillägg. Efter torrsummarens 2018 har det varit slaktköer så då har slakterierna egentligen inte behövt konkurrera om djuren. De har dock ändå fått hålla en hygglig prisnivå för att försöka säkra en långsiktig tillgång på djur.

En annan fråga är varför antalet ekologiska kor ökar trots att merpriset är lågt. Här finns ett par olika förklaringar. En delförklaring är att nästan hälften av de ekologiska korna är mjölkkor. Där styrs antalet helt av pris och marknadsutrymme för ekologisk mjölk. Kalven en biprodukt och den säljs ofta till konventionell uppfödning utan något merpris för att den är ekologisk.

Antalet ekologiska am- och dikor ökar också trots lågt merpris för köttet. Bidragskalkylerna från

länsstyrelsen i Västra Götalands län indikerar att djurhållningen som sådan egentligen inte är lönsam att ha ekologisk.

Lönsamheten ligger i att växtodlingen är lönsam att ha ekologisk och att djuren är starkt kopplade till odlingen. I bättre jordbruksområden handlar det om att få in vall i växtföljden och om att kunna utnyttja det ekologiska gräset på ett bra sätt.

I skogsbygden handlar det ofta om att få återföring av växtnäring och om att få ut något mervärde för det ekologiska fodret. Båda delarna skulle vara svåra om fodret såldes. Miljöersättningen för ekologisk produktion är också utformad på ett sådant sätt att det krävs djur för att få miljöersättning för vall och betesmark. I vissa fall kan EU-ersättningarna vara tillräckliga för att täcka merkostnaderna för att produktionen är ekologisk. I det läget blir ett eventuellt mervärde för köttet en biprodukt som inte är nödvändig för fortsatt produktion. I andra fall krävs bara en liten merbetalning för att täcka de kvarvarande merkostnaderna.

”En fråga är varför merpriset är så lågt. Svaret är ganska enkelt. Merpriset är lågt eftersom slakterierna inte betalar mer än de behöver. Får de ändå in mer ekologiska djur än vad de säljer så har de inte anledning att betala ett högre merpris.

Kapitel 4.2.5 Höga prispåslag i senare led.

När köttet ligger på hyllan i butiken har merpriset ökat betydligt. Då handlar det om en prisskillnad på 30 kronor per kilo för köttfärs och på 80 kronor per kilo för helt kött. Delar av prisökningen beror på att volymen minskar när djuren styckas eftersom ben och fett skärs bort. Kilopriset måste då räknas upp och det måste även merpriset. Ytterligare en del ligger i att det läggs på 12 procent moms vilket också ökar merpriset.

I Ekologiska Lantbrukarnas kvartalsrapport över utvecklingen på marknaden finns en beräkning som visar att betalningsförmågan för det ekologiska mervärdet skulle ligga på skulle ligga kring 20 kronor kilot när dessa faktorer har beaktats förutsatt att marginalerna i förädlingsledet och handeln i övrigt är samma per kilo som för konventionellt kött. Frågan är då om de 18 kronor som stannar hos mellanleden är motiverade av extra merkostnader i dessa led.

"En av de största merkostnaderna för ekologiskt nötkött är att en stor andel av köttet säljs som konventionellt utan merpris och att merpriset till bonden måste slås ut på en mindre volym. En annan är att svinnet är högre för produkter med låg omsättning.

Det är svårt att få fram data om kostnader och priser i mellanleden. De beräkningar som kunnat göras indikerar dock att mellanleden har högre lönsamhet för ekologiskt nötkött än för konventionellt.

Fördelningen mellan handel och industri har dock inte kunnat fastställas.

En av de största merkostnaderna för ekologiskt nötkött är att en stor andel av köttet säljs som konventionellt utan merpris och att merpriset till bonden måste slås ut på en mindre volym. En annan är att svinnet är högre för produkter med låg omsättning. Svinnet blir också dyrare när produkten har ett högre pris.

En tredje kostnad är att andelen som säljs som färs är högre för ekokött än för konventionellt. Det skulle kunna innebära att ädlare delar mals ner och säljs till ett lägre pris. Det är dock inte så sannolikt. Mer troligt är att de ädlare produkterna i högre grad säljs som konventionellt kött. Priset för konventionellt kött som säljs helt är högre än för ekologisk färs.

Det finns också merkostnader för certifiering och särskilt hållning. De torde dock vara relativt låga för kött eftersom de ekologiska djuren kan hanteras tillsammans med de konventionella. Det finns ändå ett system med spårbarhet av enskilda djurkroppar tillbaka till uppfödaren.

Beaktas alla dessa kostnader i en kalkyl med normala procentuella påslag i alla led uppstår ändå en skillnad i lönsamhet runt 10 kronor per kilo till fördel för det ekologiska köttet. Utfallet är känsligt för olika antaganden i beräkningen men det behövs ganska extrema antaganden om lönsamheten för de senare leden ska bli sämre för ekologiskt kött än för konventionellt. Fördelningen mellan handel och industri är dock oklar.

Kapitel 4.2.6 Merkostnaderna skulle minska vid ökad volym.

Det är intressant att notera att huvuddelen av merkostnaderna uppstår på grund av att man valt en marknadsstrategi som bygger på att små volymer säljs till ett högt merpris. Ett merpris till bonden på 3 kronor per kilo medför egentligen bara att priset till konsument skulle behöva öka med 8 procent. Beräkningen bygger då på procentuella prispåslag i alla led så det finns utrymme för vissa merkostnader för certifiering och särhållning utan att vinsten per kilo blir lägre för handel och slakteri.

Åtta procent på priset motsvarar 7 kronor i merpris för nötfärs och 13 kronor merpris för helt kött. I genomsnitt blir det ett merpris på 9 kronor för hela slaktkroppen. Två tredjedelar antas då bli färs. Räknas bondens merpris på tre kronor om till vara utan ben blir det ett merpris på 4 kronor per kilo. Även med denna prismodell skulle alltså de senare leden få lika stor del av mervärdet som bonden.

Kapitel 4.2.7 Vad säger marknadens aktörer?

Detta avsnitt bygger på ett relativt stort antal intervjuer med representanter för slakterier och dagligvaruhandel. Svaren i intervjuerna har anonymiserats och sammanställts till generella slutsatser baserade på att flera parter har varit inne på samma spår. Tankarna från slakteriled och dagligvaruhandel kring hur den ekologiska nötköttsmarknaden fungerar har en hel del likheter men också vissa skillnader beroende på vem man pratar med.

Ett gemensamt intryck är att svenskt konventionellt kött av många kommit att upplevas som "good enough" vid val av kött. Svenskheten eller det regionala eller lokala ursprunget har blivit allt viktigare och om det är ekologiskt eller inte har blivit mindre viktigt. Ett annat skäl till att försäljningen av ekologiskt nötkött har stannat upp är att den har påverkats av klimatdebatten där nötkött i sig har framstått som ett dåligt val och i vissa debatter

även ekologisk mat. De kunder som tidigare valde ekologiskt nötkött har i större utsträckning än andra minskat sin konsumtion, vilket påverkat försäljningen av ekologiskt nötkött negativt.

Ett annat gemensamt intryck från både slakt- och handelsledet är att opinionsbildningen för den ekologiska maten generellt och det ekologiska köttet specifikt har varit svagt de senaste åren. En representant för handeln menade att det är ganska lugnt för handelsdel när det gäller påverkan från ekolo- och miljörörelsen för ökade satsningar på ekologisk mat. De enda som i närtid har legat på systematiskt för att påverka handeln är Djurens rätt. Bland annat nämns miljörörelsen som väsentligt tystare idag än tidigare. Att svenskt uppfattas som tillräckligt bra av många konsumenterna är en spegel av att man inte vet tillräckligt mycket om skillnaderna mellan ekologisk och konventionell produktion. Man tycker inte

att det är handelns uppgift att driva dessa frågor och frågar sig samtidigt varför inte ekorörelsen är mera aktiva i att synliggöra skillnaderna.

Flera nämner oberoende av varandra den konventionella tjuruppfödningen inomhus som en möjlighet för ekologiskt att särskilja sig från det svenska konventionella. Om det ska hända måste debatten tas av de som företräder den ekologiska produktionen, menar flera av de intervjuade. Konsumenter rankar djurvälstånd mycket högt, så det bör finnas ett allmänintresse av att de olika alternativen blir tydligare synliggjorda.

Också bilden att ekologiskt generellt skulle vara sämre ur klimatsynpunkt är ett problem och skulle behöva punkteras mera kraftfullt för att få genomslag.

Från både handelns och slakteriernas sida pekar man på en svårighet med att sälja stora volymer ekologiskt kött via kampanjer. Eftersom prislappen på det ekologiska köttet är relativt hög så blir det inga stora volymer sålda även om man bedriver kampanj och sänker man priset så urholkas värdet i det ekologiska. På det viset är det lättare att kampanja för ekologisk mjölk där merpriset är lägre och det rör sig om en produkt som i sig själv har ett lägre styckpris. En annan aspekt är att kvaliteten uppfattas som ojämn på det ekologiska nötköttet.

Ett tips om en outnyttjad potential till ett kött som både skulle håller hög ätkvalitet och ha en bra miljöprofil är kött från mjölkkor (mindre klimatavtryck när samma djur bidrar med både mjölk och kött) som slutgöds innan de skickas till slakt.

Det finns också områden där slakteriled och handel ger olika bilder. Från slaktledet menar flera att handeln tar ut högre marginaler för det ekologiska köttet. Detta förnekas när man talar med representanter högre upp i handelskedjorna, men har bekräftats vid anonyma intervjuer med kategori-ansvariga på butiksgolven.

Vid intervjuer med personal i butiker får man också intrycket att möjligheten att styra vad som säljs är betydligt större än vid intervjuer högre upp i hierarkin där man mera tenderar att hänvisa till att man säljer det som konsumenter helst vill ha. Det talar för att opinionsbildning är viktig både för att påverka konsumentpreferenser, men sannolikt också för att sätta tryck på handelskedjorna i deras prioriteringar. Som studien av utbudet av ekologiskt kött i Sigtuna antyder så minskade utbudet och exponeringen av ekoköttet först och därefter minskade försäljningen. Det skulle med andra ord kunna vara så att preferenserna hos handelskedjornas topptjänstemän är lika viktiga som konsumenternas preferenser.

”Ett gemensamt intryck är att svenskt konventionellt kött av många kommit att upplevas som ”good enough” vid val av kött. Svenskheten eller det regionala eller lokala ursprunget har blivit allt viktigare och om det är ekologiskt eller inte har blivit mindre viktigt.”

